

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 20 (4975) 25 мая 2018 г.

ISSN 0024-4686

16+

*Зашыфраваная ў
песнях даўніна*

стар. 4

*Маўр, якім мы
яго не ведаем*

стар. 6

*Дзеці, малюнкi,
любоў*

стар. 12

Багі і героі

на фестывалі тэатраў лялек

Сцэна са спектакля «Новая зямля».

Чалавек асвоіў космас.

Адкрыў ДНК. Здольны патлумачыць асаблівасці ўласнай свядомасці з дапамогай квантавай фізікі. Але так і не адмовіўся ад міфаў і легендарных сюжэтаў для апісання ўяўленняў пра свет, яго ўладкаванне ды разваг пра сваё месца ў гэтай сістэме. Менавіта міфы ды архетыпы сталі галоўнай тэмай X Міжнароднага фестывалю тэатраў лялек, што прайшоў у Мінску з 18 па 21 мая.

Працяг на стар. 13 ►

Голас МУЗЫкі

З 24 па 26 мая праходзіць XXIII Свята мастацтваў «Музы Нясвіжа — 2018». Арганізатарам мерапрыемства вось ужо больш за 20 гадоў з'яўляецца Нацыянальны акадэмічны канцэртны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга пры падтрымцы Мінаблвыканкама і Нясвіжскага райвыканкама.

Фота: БелТА.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 80 20

Акіэнты тыдня:

краіна

Плёнам перамоў міністра замежных спраў Беларусі Уладзіміра Макея з яго эквадорскай калегай Марыяй Фернандай Эспіносай Гарсес стала падпісанне Пагаднення аб супрацоўніцтве паміж Міністэрствам культуры Беларусі і Міністэрствам культуры і спадчыны Эквадора. У дакуменце адзначаецца, што бакі будуць імкнуцца да ўстанаўлення прамых кантактаў і спрыяць у развіцці ўзаемадзеяння ў культурнай сферы. Як паведамлялася, з Марыяй Фернандай Эспіносай Гарсес сустрэўся і Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка. «У нас у стасунках з Эквадорам такі перыяд, калі трэба было б падвергнуць рэвізіі нашы адносіны, паглядзець, што ў нас атрымалася, можа, ад чагосьці адмовіцца і намеціць план дзеянняў на найбліжэйшую перспектыву», — адзначыў кіраўнік дзяржавы.

Гістарычны цэнтр Мінска 26 мая адкрывае Рэспубліканскі фестываль-кірмаш «Вясновы букет», які даець старт святам нацыянальных культур, што сёлета будуць прадстаўленыя 15 краінамі. Сярод іх — Швецыя, Расія, Польшча, Літва, Ізраіль, Грэцыя, Італія. Упершыню возьмуць удзел Вялікабрытанія і Эстонія. Арганізатары мерапрыемства — Міністэрства культуры Беларусі, Мінгарвыканкам і Беларускі саюз майстроў народнай творчасці. У Верхнім горадзе збяруцца майстры з усіх рэгіёнаў Беларусі і прадставяць розныя віды традыцыйных рамёстваў: разьба па дрэве, кавальская справа, ганчарства, ткацтва, вышыванне, карункапляценне і інш. Будзе прадстаўлена беларуская нацыянальная кухня. Госці і сталічныя жыхары ўбачаць нумары заслужанага харэаграфічнага ансамбля «Харошкі», фальклорнай групы «Купалінка».

У Гомельскім Палацы лёгкай прамысловасці з 24 па 27 мая пройдзе XIX Міжнародная выстаўка «Вясна ў Гомелі», у якой возьмуць удзел каля 200 прадпрыемстваў, фірм і кампаній. Экспазіцыя падпарадкаваная агульнай канцэпцыі — «Усё багацце роднага краю». Выставачная прастора будзе ўключаць некалькі тэматычных сектараў, дзе прадставяць эканамічную, прамысловую, культурную і спартыўную сферы. Гомель чкае 39 дэлегацый з 22 краін, у тым ліку прадстаўнікоў 18 пасольстваў, 11 гандлёва-прамысловых палат. Традыцыйная частка маштабнага мерапрыемства — Рэспубліканскае свята майстроў і рамеснікаў, падчас якога будуць прэзентаваныя работы больш за 130 прадстаўнікоў з Беларусі, Украіны, Расіі. Госці і ўдзельнікі «Вясны ў Гомелі» атрымаюць магчымасць не толькі пашырыць свой круггляд, але і далучыцца да адмысловых творчых майстар-класаў, пакаштаваць нацыянальныя стравы падчас гастрафестывалю і паўдзельнічаць у музычных конкурсах.

Больш за 8 тысяч мінскіх выпускнікоў запрошаныя на рэспубліканскае свята «Апошні званок», якое пройдзе 30 мая ў шматфункцыянальным спартыўна-забаўляльным комплексе «Мінск-Арэна». Пра гэта паведаміла на прэс-канферэнцыі загадчык аддзела выхаваўчай і ідэалагічнай работы камітэта па адукацыі Мінгарвыканкама Ганна Рысявец. З 10 да 11 ва ўсіх школах пройдуць урачыстыя мерапрыемствы з удзелам прадстаўнікоў органаў заканадаўчай і выканаўчай улады, грамадскіх аб'яднанняў, вядомых дзеячаў мастацтва, культуры і спорту. З 16.30 каля спарткомплексу будуць працаваць тэматычныя пляцоўкі, фотазоны, адбудуцца выступленні творчых калектываў.

Агляд афіцыйных падзей ад Наталлі НАРУТОВІЧ

ПЕСЕННА-ПАЭТЫЧНЫ НАСТРОЙ

На конкурсе ў Маладзечне за Гран-пры пазмагаюцца 20 маладых спевакоў

Яшчэ не чэрвень, але ёсць тыя, хто ўжо апырадзіў час: яны дакладна ведаюць, якія песні прагучаць у адным з канцэртаў XVIII Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне, што пройдзе з 8 па 9 чэрвеня. У яго межах традыцыйна адбудзецца Нацыянальны конкурс маладых выканаўцаў беларускай эстраднай песні. Адметнасць яго ў тым, што тут юнакі і дзяўчаты спяваюць песні айчынных аўтараў выключна па-беларуску.

На гэтым тыдні канкурсанты з усёй рэспублікі з'ехаліся на генеральную рэпетыцыю, якая прайшла на базе дзяржаўнай установы «Заслужаны калектыв Рэспублікі Беларусь «Нацыянальны акадэмічны канцэртны аркестр Беларусі». Папярэдне канкурсантаў праслухоўвалі, адбіралі тых, хто можа ўдзельнічаць, рыхтавалі да канцэртаў. У фінал конкурсу патрапілі прадстаўнікі ўсіх абласцей Беларусі, а таксама маладыя спевакі, што прадстаўляюць горад Мінск, — усяго 20 чалавек. Згодна з умовамі конкурсу, удзельнікі выканаюць па 2 песні: адну — пад фаннаграму «мінус 1», другую — у суправаджэнні аркестра. Другі этап конкурсу — найбольш адказны, таму што ў час «фанернай песні», калі «зоркі» эстрады дазваляюць сабе не выкладвацца

перад публікай напоўніцу і берагчы голас, маладым артыстам дазваляць сваё права быць на сцэне трэба сумленна: жывымі спевамі. Але яшчэ здольнасцю выканаць беларускія песні так, каб «запаліць» народ.

Ужо дакладна вядома, што паслухаць выступленні канкурсантаў можна будзе 8 чэрвеня ў Палацы культуры Маладзечна. А ўжо ўвечары падчас адкрыцця фестывалю на сцэне Амфітэатра назавуць імёны ўладальніка Гран-пры, прыза імя Уладзіміра Мулявіна і іншых пераможцаў. Нязменным мастацкім кіраўніком конкурсу з'яўляецца народны артыст Беларусі, прафесар М. Я. Фінберг.

Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі «Маладзечна» праводзіцца з 1993 года. З 2012 года фестываль стаў штогадовым. У адпаведнасці з пастановай урада арганізатарамі фестывалю з'яўляюцца: Міністэрства культуры, Мінскі аблвыканкам, ДУ «Заслужаны калектыв Рэспублікі Беларусь «Нацыянальны акадэмічны канцэртны аркестр Беларусі», Белтэлерадыёкампанія, ДУ «Палац культуры г. Маладзечна».

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

ВЯРТАННЕ ЯК ТВОРЧЫ ПАРЫЎ

Пераможцам літаратурнага конкурсу «Радок пра родны куток», абвешчанага ў пачатку года Саюзам пісьменнікаў Беларусі і «Сельскай газетай» і прысвечанага Году малой радзімы, уручаны ўзнагароды.

Правядзенне сумесных конкурсаў творчай суполкі і рэдакцыі газеты абяцае стаць традыцыяй. Пачатак быў пакладзены летась конкурсам «Твае хлебныя словы». Таму ёсць усе перадумовы для таго, каб плённае супрацоўніцтва працягвалася і надалей, адзначыў член праўлення і прэзідыума СПБ Анатоль Крайдзіч.

Лаўрэаты-пераможцы, якія з'ехаліся ў сталіцу з усіх куткоў Беларусі, падчас святочнай імпрэзы распавялі гасцям пра сябе і прачыталі творы, якім арганізатары паэтычнага спаборніцтва аддалі пальму першынства.

Настасся Напрэенка, шасцікласніца з Клімавіч, піша вершы з дзевяці гадоў, і конкурс стаў для яе добрай магчымасцю прадэманстраваць літаратурныя здольнасці. Для Ганны Яфіменкі,

дзесяцікласніцы з г. Мар'іна Горка, гэта першая спроба п'яра. Вырасла паспрабаваць і... сама здзівілася свайму поспеху. Наталія Цвірко са шчучынскай вёскі Скрыбаўцы прысвяціла верш роднаму аграгарадку. У пераможцы конкурсу цікавы лёс: яна жыла ў Мінску і Гродне, але ў выніку вярнулася ў вёску, дзе працуе настаўнікам беларускай мовы і літаратуры і вучыць хлопчыкаў і дзяўчынак не парываць з малой радзімай.

Журналіст мясцовай газеты з Глыбокага Галіна Сутула падзялілася з прысутнымі творам, прысвечаным роднай вёсцы Мацясы. У маі ў Галіны дваякое свята: перамагла ў літаратурным конкурсе і атрымала прэмію Беларускага саюза журналістаў «Залатое п'яро». Міхаіл Кулеш прыехаў з Брэста, а родам з Іванаўскага раёна. Верш на конкурс напісаў пасля сустрэчы са студэнцкімі сябрамі па філфаку БДУ, якія ў свой час з'ехалі з родных вёсак, але малая радзіма назаўжды застаецца ў іх сэрцы, як і ва ўсіх удзельніках конкурсу.

Калі бяруцца за п'яро...

Праз некалькі гадоў прыязджаючы на малую радзіму, адчуваеш хваляванне і радасць. Падчас нядаўняй паездкі ў расійскі горад Курск, акрамя сустрэчы з роднымі, была запланавана яшчэ і сустрэча ў Саюзе літаратараў Курскай вобласці. Адбылася цікавая размова пра жыццё і працу пісьменнікаў Беларусі і Расіі.

Прыемнай атрымалася дыялогія абмену падарункамі. Ад Саюза пісьменнікаў Беларусі я ўручыла памятны знак і падзяку, паэтычны двухтомны зборнік «Калі бярэцца за п'яро» народнага клуба кампазітараў і паэтаў «Жывіца» Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці. У адказ атрымала альманах «Сучасная паэзія і проза Салаўінага краю».

На наступны дзень прайшло пасяджэнне прэзідыума Саюза літаратараў, у якім бралі ўдзел прадстаўнікі маладых творцаў. Моладзь працягне традыцыі курскіх літаратараў.

Падчас пасяджэння я распавяла пра досвед сваёй працы ў якасці намесніка старшыні і члена Савета Мінскага абласнога аддзялення СПБ ды кіраўніка народнага клуба «Жывіца».

Ірына КАРНАУХАВА,

кіраўнік народнага клуба «Жывіца»

БУЛГАКАЎ — З'ЯВА НЕСАВЕЦКАЯ

Асабістыя рэчы пісьменніка.

Янка Купала і Міхаіл Булгакаў... Здавалася б, што агульнага паміж двума творцамі? Але яны былі сучаснікамі. Абодва жылі ў савецкі час... Тэма паэта і ўлады гучыць у творчасці абодвух. «Булгакаў — з'ява незаконная» — словы, сказаныя калісьці Барысам Пастарнакам, сталі

назвай выстаўкі, што днямі адкрылася ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы. Арыгінальныя экспанаты прыехалі з фондаў Літаратурна-мемарыяльнага музея Міхаіла Булгакава.

Жыццё пісьменніка падзяляецца на два перыяды — дарэвалюцыйны — кіеўскі і савецкі — маскоўскі. У адносінах да новага, паслярэвалюцыйнага жыцця Міхаіл Булгакаў адчуваў сваю чужароднасць. Хіба магло быць інакш, калі ён не хаваў свайго скептычнага стаўлення да рэвалюцыйных працэсаў, што адбываліся ў СССР, адстойваў права на свабоду творчасці, адмаўляўся станаўліцца ў шэрагі пісьменнікаў-спадарожнікаў? Таму большасць яго твораў пабачыла свет толькі праз 30—40 гадоў пасля яго смерці.

Прыжыццёвыя выданні твораў пісьменніка, матэрыялы з сямейных архіваў яго сваякоў і сяброў, асабістыя рэчы і фатаграфіі распавядаюць пра Булгакава-чалавека. Напрыклад, альбом, у які ён змяшчаў водгукі на сваю творчасць, — з трохста запісаў толькі адзін станоўчы — ілюструе яго адметнае пачуццё гумару.

На адкрыцці выстаўкі прысутнічалі ганаровыя госці: Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Ігар Кізім, дырэктар Літаратурна-мемарыяльнага музея Міхаіла Булгакава Людміла Губінуры і мастак, які стварыў выстаўку, — Бадры Губінуры. А таксама шматлікія аматары творчасці пісьменніка: тэмы, раскрытыя ў яго творах, не менш актуальныя і зараз. Яны вучаць змагацца за вечныя каштоўнасці: гонар, годнасць, свабоду чалавечага духу.

Выстаўка працуе да 16 чэрвеня.

Яна БУДОВІЧ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

25 мая — на паэтычнае свята з удзелам вялікай групы паэтаў у Літаратурны музей Якуба Коласа (а 17.00).

28 мая — у Школу юнага паэта пры Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ (а 14.00).

29 мая — на пасяджэнне літаратурнага клуба «Верасок» пры дзіцячай бібліятэцы № 16 (а 13.30).

29 мая — на сустрэчу з Юліяй Алейчанкай у СШ № 77 (а 10.00).

30 мая — на сустрэчу з Міхасём Пазняковым, Наталіяй Касцючэнкай і Валян-

цінай Драбышэўскай у студыю мастацкага чытання «Вобраз» пры СШ № 168 (а 10.30).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

25 мая — на міжнародны конкурс ваенна-патрыятычнай песні «Брэсцкі метраном» з удзелам Любові Красеўскай у Брэсцкі музычны каледж імя Р. Шырмы (а 15.00).

29 мая — на сустрэчу з Таццянай Дзямідовіч у СШ № 9 г. Брэста (а 12.00).

30 мая — на пасяджэнне літаратурнага клуба «Адкрыццё» ў цэнтральную гарадскую бібліятэку імя А. С. Пушкіна (а 17.00).

1 чэрвеня — на свята «Дзеці свету ўсе роўныя» і прэзентацыю зборніка юных паэтаў і празаікаў «Адкрыццё» ў бібліятэку-філіял № 3 імя Янкі Купалы г. Брэста (а 10.30).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

30 мая — на юбілейны бенефіс Пятра Сямінскага «Жыццё — як аркуш асагоды» ў гарадскую бібліятэку № 10 (а 17.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

26 мая — на сустрэчу з Валянцінай Габрусёвай у бібліятэку № 9 г. Магілёва (а 18.00).

Інтэрактыўна і

з акцэнтам

Першы фестываль беларускай Гільдыі керамістаў «ТэраКот» стаў месцам сямейнага адпачынку

можа стаць сямейным хобі.

— На нашым фестывалі была спецыяльная валюта — тэракоцікі, — адзначае Вадзім Козіч. — За любую актыўнасць можна было атрымаць гліняную манету і абмяняць яе ў намёце Гільдыі керамістаў на дызайнерскую кераміку майстроў. Нас парадавала, што людзі актыўна бралі ўдзел у інтэрактыўных занятках. Прапаноўваліся самыя розныя майстар-класы, напрыклад, па роспісе кафлі альбо фарфору. Кожны

Зрабіць уласнаручна збан, паспрабаваць разбіць керамічную талерку, стрэльнуўшы з сапраўднага лука, альбо распісаць фарфоровыя і керамічныя вырабы. Усе гэта было магчыма мінулай суботай у Ракаве, дзе адбыўся першы фестываль беларускай Гільдыі керамістаў «ТэраКот».

Гэта фестываль мары, дзе ў кожнага будзе магчымасць рэалізаваць самыя розныя творчыя здольнасці, падкрэслівалі арганізатары ў звароце да аўдыторыі. На фестываль з'ехаліся керамісты са шматлікіх куткоў Беларусі, якія працуюць у рознастайных матэрыялах і тэхніках. Яны раскавалі, чаму іх тэхніка адметная і як працаваць з тым ці іншым матэрыялам.

— Правядзенне фестывалю «ТэраКот» у гэтай меры было авантурай. Таму што прапанова арганізаваць мерапрыемства нам паступіла не так даўно. Трэба было ўкласціся ў хуткія тэрміны і прыдумаць канцэпцыю, — раскавае арганізатар фестывалю кераміст Вадзім Козіч. — Мы выбралі Ракаў, таму што гэта горад з багатай культурнай гісторыяй. Калісьці там праходзіла мяжа паміж Беларуссю і Польшчай, горад быў багаты, яго жыхары займаліся керамікай. Сёння, на жаль, у Ракаве керамікай не займаюцца. Але зусім блізка Івянец, дзе жывуць нават прадстаўнікі дынастыі керамістаў-ганчароў, там цэлыя вуліцы керамістаў!..

Падчас фестывалю знайсці сабе заняткаў маглі ўсе: як аматары актыўнага адпачынку, так і маленькія дзеці разам з бацькамі. Была магчымасць даведацца пра гісторыю традыцыйнай керамікі, зразумець яе тэндэнцыі. Але не менш каштоўная магчымасць камфортна правесці выхадныя разам з сям'ёй. Як адзначаюць арганізатары, акцэнт на сямейны адпачынак вельмі важны, бо тая ж кераміка або ганчарства ў далейшым

выраб удзельнік майстар-класа мог забіраць з сабой. Абавязкава трэба адзначыць дзяўчын, якія іх праводзілі. Вера Календа і Кацярына Звягінцава спрацавалі прафесійна. Яны проста адпраўлялі гасцей у падарожжа па свеце керамікі. Да іх падыходзілі бесперапынна.

Фестываль прыйшоўся даспадобы як удзельнікам, так і гасцям, пра што сведчаць водгукі ў сацыяльных сетках. Беларусы зацікаўлены ў такіх мерапрыемствах і просяць арганізатараў не спыняць дзейнасць, каб была магчымасць актыўна і карысна праводзіць час у вольныя дні, а малодзе пакаленне ўспрымала традыцыйную культуру і не дазволіла ёй знікнуць.

Вікторыя АСКЕРА

Праз падарожжа да творцаў

прапануе турыстычна-пазнавальны праект «Мінскія дынастыі»

Прайсці па слядах вялікіх дзеячаў, зазірнуць у пакоі, дзе стваралася гісторыя... У Мінску ўпершыню адкрылі праект турыстычнай скіраванасці «Мінскія дынастыі», які прапануе ўдзельнікам наведаць месцы, звязаныя з лёсам, дзейнасцю значных беларускіх асоб у сферы культуры і мастацтваў. У выніку 19 мая адбылося адкрыццё праекта, падчас якога каля трыццаці чалавек адправіліся ў горад Крупкі, каб даведацца пра творчы шлях мастака Барыса Аракчэева, пазнаёміцца з гісторыяй яго сям'і.

Першая вандрожка паказала, што праект «Мінскія дынастыі» можа стаць паспяховым. Арганізатары за невялікія

грошы прапануюць вялікую праграму: наведванне мясцін, звязаных з творцамі, таксама экскурсію па самім горадзе альбо населеным пункце ці вёсцы. Ёсць у праграме лекцыі мастацтвазнаўцаў, прадугледжана наведванне страўняў, дзе знаёмяць з беларускай кухняй.

Асноўная мэта праекта — папулярызацыя культуры Беларусі як у краіне, так і мяжой. Арганізатары адзначаюць: калі займацца піяр-кампаніяй мэтанакіравана, то гасцям краіны будзе цікава пазнаёміцца з сям'ямі беларускіх мастакоў асабіста і даведацца пра нацыянальнае мастацтва Беларусі. Тым больш ёсць магчымасць выбраць мову правядзення

экскурсій: рускую, беларускую, англійскую альбо нямецкую. Ды і глядзець ёсць што: гісторыя маленькіх гарадоў і мястэчак краіны абяцае шмат адкрыццяў.

Пакуль будуць паездкі па мясцінах Барыса Аракчэева, але хутка абяцаюць анансаваць і новыя маршруты. Адна з найбліжэйшых — вандрожка па мясцінах Валенція Ваньковіча. Астатнія прозвішчы арганізатары пакуль трымаюць у сакрэце. Але вядома, што экскурсіі па самых запатрабаваных напрамках будуць паўтарацца.

Вікторыя АСКЕРА

21 мая 70-гадовы юбілей адзначыў Аляксандр Атрушкевіч, паэт, прэзаік, драматург.

25 мая 80-годдзе святкуе Уладзімір Карызна, паэт, перакладчык, журналіст.

25 мая — 80 гадоў з дня нараджэння Міхася Стрыгалёва (1938—2006), паэта, перакладчыка.

25 мая — 75 гадоў з дня нараджэння

Міколы Федзюковіча (1943—1997), паэта, перакладчыка.

26 мая 60 гадоў святкуе Сяргей Харашаўцаў, графік, педагог.

29 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Міколы Гайдука (1933—1998), прэзаіка, паэта, публіцыста, перакладчыка, краязнаўцы, фалькларыста, заслужанага дзеяча культуры Польшчы.

30 мая — 90 гадоў з дня нараджэння Пятра Калініна (1928—2003), мастака-плакатыста, графіка.

31 мая 70-годдзе адзначае Святлана Алексіевіч, прэзаік-дакументаліст, драматург, нарысіст, лаўрэат Нобелеўскай прэміі па літаратуры ў 2016 г.

Люстэрка тыдня:

свет

На Варшаўскай кніжнай выстаўцы-кірмашы былі прадстаўлены навінкі беларускага кнігавыдання. Наведвальнікі змаглі азнаёміцца з лепшымі кніжнымі ўзорамі ўсіх тэматычных напрамкаў. Акрамя таго, была прадстаўлена экспазіцыя кніг польскіх аўтараў, выдадзеных у Беларусі. Пасля ўрачыстай цырымоніі адкрыцця выстаўкі адбылася прэзентацыя беларускага стэнда, у якой узяла ўдзел кіраўнік Культурнага цэнтра Беларусі пры Пасольстве Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Польшча Ілона Юрэвіч. Прайшла і прэзентацыя кнігі Янкі Купалы «А хто там ідзе?» і Мікалая Маляўкі «Спадчына».

Фонд Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі папоўніўся факсімільнай копіяй карты *Magni Ducatus Lithuaniae, et Regionum Adiacentium exacta Descriptio* («Вялікае Княства Літоўскае і прылеглыя рэгіёны з іх дакладным апісаннем») 1648 г., атрыманай у дар ад Каралеўскай нацыянальнай бібліятэкі Нідэрландаў. Гэта адна з позніх версій знакамітай Радзівілаўскай карты, аўтарамі якой з'яўляюцца друкар, мастак і гравёр пры двары князя Радзівіла ў Нясвіжы Томаш Макоўскі і галандскі гравёр і картограф Гесэль Герытс. Створаная па заказе князя Мікалая Хрыстафора Радзівіла па мянушцы Сіротка, карта ўпершыню была апублікавана ў Амстэрдаме ў 1613 годзе вядомым выдаўцом Вілемам Янсэнам Блау.

Прадстаўнікоў 35 нацыянальнасцей збярэ XII фестываль нацыянальных культур, які пройдзе ў Гродне 1—2 чэрвеня. Пачнецца фестываль традыцыйным вячэрнім шэсцем удзельнікаў ад плошчы Леніна да плошчы Савецкай, дзе адбудзецца цырымонія адкрыцця. Упершыню ў свяце возьмуць удзел тамілы — народ з Індыі, кітайцы і кубінцы, якія прадыставяць на свяце культуру Лацінскай Амерыкі. Прыедуць і тыя, хто даўно быў на свяце, — латышы, балгары, мардвіны. Галоўная асаблівасць фестывалю — падворкі, дзе прадстаўнікі нацыянальнасцей знаёмяць гасцей са сваімі традыцыямі і культурай. У цэнтры горада размесцяцца 19 падворкаў, два з якіх — шматнацыянальныя, таму і названы сімвалічна: «Захад» і «Усход».

Лаўрэатам Букераўскай прэміі 2018 стала польская пісьменніца Вольга Такарчук за кнігу «Бегуны». Гэта серыя навел пра людзей з розных краін — «сучасных вандрожнікаў». У шорт-ліст былі ўключаны творы літаратараў з Францыі, Карэі, Венгрыі, Іспаніі, Ірака. Да 2014 года прэтэндаваць на Букераўскую прэмію маглі толькі грамадзяне Вялікабрытаніі, Ірландыі і краін брытанскай Садружнасці. Сёння ўдзельнікам можа стаць прадстаўнік любой краіны пры ўмове, што раман будзе перакладзены на англійскую мову і надрукаваны афіцыйным выдавецтвам у Вялікабрытаніі ў год прысуджэння прэміі. Пераможцу ўручаецца прыз у памеры 50 тысяч фунтаў стэрлінгаў. Сума дзеліцца пароўну паміж аўтарам і перакладчыкам.

Міжнародны фестываль дзіцячай творчасці «Залатая пчолка» ладзіцца ў Клімавічах. На фестываль больш як 600 юных талентаў з Расіі, Балгарыі, Малдовы, Украіны, Беларусі. Праслухоўванні і прагледы будуць праводзіцца па намінацыях: «Вакальнае майстэрства» (народныя, эстрадныя спевы), «Харэаграфічнае майстэрства» (народна-сцэнічныя, эстрадныя танцы). Гасцей чакаюць тэматычныя праграмы, экскурсіі, тэатралізаваныя выставачна-гандлёвыя экспазіцыі, прэзентацыі работ майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Падчас музычнага форуму пройдзе «Дзень беларускай гасціннасці», «Дзень садружнасці нацыянальных традыцый», свята «Арт-масты» і інш. Чакаецца і новы праект «Вернісаж фестывалю Магілёўшчыны»: Касцюковіцкі раён прадставіць свята паэзіі і аўтарскай песні «Пісьмянкоў луг», Кіраўскі — «Сенафэст-2018», Чавускі — этнасвята «У Госці да радзімічаў», Дрыбінскі — фестываль «Дрыбінскія таржкі».

Агляд цікавінак ад Раісы МАРЧУК

«ФАЛЬКЛОР — ДАКУМЕНТ НЕПАЎТОРНАСЦІ»

У 2004 годзе Беларусь далучылася да канвенцыі ЮНЕСКА па ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны. Пытанне актуальнае для ўсяго свету, культурная шматаблічнасць якога трывае пад усё большым ціскам глабалізацыйных тэндэнцый. Таму даследчыкі з розных краін узялі ўдзел у канферэнцыі «Аўтэнтчны фальклор» у Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў, а таксама ў круглым stole на тэму «Вусная і нематэрыяльная спадчына еўрапейцаў у XXI стагоддзі: захаванне, аднаўленне, успрыманне». Гаворка ішла аб праблемах захавання ідэнтыфікацыі ўсходнееўрапейскіх народаў і звязаных з гэтым элементаў іх этнічнай культуры.

Ігар Маціеўскі (Расія): «Сёлета мы з Галінай Таўлай былі на кангрэсе ў Туле, прысвечаным глабалізацыі. Тэндэнцыя глабалізацыі — ператварэнне людзей у карыстальнікаў. Чым больш пісьменны карыстальнікі — тым больш падобны яны на робатаў... Акадэмік Брамлей казаў: «Чалавецтва — гэта народы». Калі не будзе народаў — не будзе чалавецтва. Праз фальклор мы ідзем да будучыні, а не да мінулага. Карыстальнікі-робаты на глебе спажывання рана ці позна пераб'юць адзін аднога... Сёння мы кажам: «Моладзь не ведае фальклору», але яна і сапраўднай акадэмічнай музыкі не ведае. Таму нават постфальклор таксама мае свае плюсы і мінусы...

Не зусім правільна дзяліць мастацтва толькі на вусную і пісьмовую традыцыю. Мне больш даспадобы дэфініцыя Чыстова «кантактная камунікацыя (перадача тэкстаў культуры ад носьбіта да пераемніка пры асабістым кантакце)». Але яна мае свае асаблівасці, агульныя і для аўтэнтчнага фальклору, і для выбітнага акадэмічнага мастацтва. Прыклад. Мая дачка хацела павучыцца ў гуцула-скрыпака. Яна дасканала вывучыла яго найгрышы. «Ладна, вазьму», — адказаў ён, але дадаў: «Чаму ты граеш, як я?» — «Я капірую вашу традыцыю». — «Ты — іграй, як ты»... У жывым, аўтэнтчным мастацтве мы маем справу з поліэтасуальнасцю. Пры рабоце з аўтэнткай трэба выхаваць у выканаўцы тэндэнцыю да імпрывізацыі і да множнасці варыянтаў фальклорнага тэксту».

Уладзімір Бярбераў (Беларусь): «Самая галоўная традыцыя — не капіраваць традыцыю. Самая адекватная копія яе не павінна быць проста механічнай копіяй. Прасцей навучыцца капіраваць, чым прадаўжаць традыцыю арганічна. Я быў ля вытокаў адраджэння дуды ў Беларусі. Магчыма, калі б нешта падобнае зрабіў чалавек з кансерваторскай адукацыяй, гэта было б крута. Але, калі мы пачыналі, быў толькі 1 запіс (нотны) дуды, зроблены Гіпіусам. Большасць пераемнікаў гралі на дудах флейтавую музыку. Дударскую субкварту ўвёў я, бо «сама прасілася». Не ўсё з традыцыйнай музыкі трэба граць на дудзе, бо гармонія там вызначана. Таму я за тое, каб постфальклорныя музыкі бралі максімальна набліжаныя да аўтэнтчных музычных інструменты і «шукалі сябе». У аўтэнтчнага выканаўцы ёсць свабода мыслення. Постфальклорным выканаўцам трэба яе развіваць у сябе».

Галіна Таўлай (Расія—Беларусь): «Я прадстаўляю Беларусь у АСТМ ЮНЕСКО. Добра, што навукоўцаў цікавіць гучанне музыкі і новыя адчуванні, яны тып інтанавання...»

Шмат гадоў вывучаю фальклорную аўтэнтную беларусаў, сутыкаюся з рознымі праблемамі. Галоўная — няўзгодненасць акадэмічнай і народнай адукацыі. Апошнім часам займаюся шматгалоссем. Заўважыла, што сучасныя выканаўцы спрашчаюць валачобныя песні — фактура традыцыйнай музыкі мяняецца. Аналізавача можна, аднавіць цяжка. Глядзела фільм Гамзавіч пра Каляды. Там кожная песня ніколі не паўтараецца. Добрыя музыкі кажучь: «Гук вібрае», — нашыя тэарэтыкі не фік-

суюць гэтага. А дзе падзелася музыка? Можна падысці бліжэй ці далей, але аднавіць — цяжка. У кожнага чалавека свой тэзаўрус. Дробязі робяць стыль, таму ніколі нічога не паўтараецца ў традыцыйнай культуры. Аўтэнтчныя выканаўцы — сапраўдныя майстры. Яны свабодна валодаюць і імпрывізаваюць. Тое, што мы запісваем, патрабуе ведання музыкі».

Эвеліна Шчадрына (Беларусь): «Мы жывём у Мінску, вывучаем розныя лакальныя традыцыі фальклору. Тое, што акадэмік Маціеўскі называе навучаннем метадам «кантактнай камунікацыі», беларускія даследчыкі завуць навучаннем метадам «дэманстрацыйнай антрапатэхнікі». Назвы розныя — сэнс аднолькавы. Такія метадыкі асноўныя ў навучанні студэнтаў па спецыяльнасці «Народная творчасць (фальклор)» у БДУКМ. Часам студэнты-фалькларысты адразу ўсёго не разумеюць, гэта натуральна. Некаторыя песні мы не можам адразу праспяваць аднолькава з носьбітамі: я і жанчына ў 80 гадоў — наша выкананне нельга параўноўваць».

Вячаслаў Калацэй (Беларусь): «Некаторыя музыкі кажучь, што блюз адекватна і па-сапраўднаму можна выконваць выключна пасля 40-годдзя: толькі тады жыццёвы досвед чалавека адпавядае «нерву» гэтага вольнага па форме музыкага стыля. Каб вывучыць і захаваць заканамернасці мугаба — своеасаблівага «азербайджанскага блюза» — у Азербайджане адкрылі асобны Цэнтр мугаба. І гэта прыклад сур'эзнага падыходу да ўласнай спадчыны. Трэба памятаць: пры навучанні этнафоніі ва ўніверсітэце мы не «вырошчваем аўтэнтчных выканаўцаў за 4 гады». Мы даём ім магчымасці спазнаць законы існавання і трансляцыі мастацтва вуснай традыцыі; паглыбляем у субкультуру яго носьбітаў; даём выканальніцкую аснову. А як чалавек выкарыстае гэта ў прафесійнай дзейнасці, залежыць ад яго самога».

Галіна Кутырова-Чубаля (Польшча—Беларусь): «У 1990-я гады ў мяне была практыка супрацоўніцтва з тагачаснымі студэнтамі — Вольгай Емельянчык, Ірынай Мазюк. Я выклала фальклор, а яны прыслуховаліся. Яны «адзін у адзін знялі» аўтэнтчны беларускі спеў. Яны здымалі калку з аўтэнткі. «Гуда» ў 1990-я гады гэта рабіла. А калі Людміла Ражкова запрасіла на салоўку, якую я дала ёй са сваіх запісаў, дзеткі танчылі як матылькі, як эльфы, стала зразумела: трэба мець натхненне і самавыяўляцца. Саксафаніст з «Песняроў» падчас навучання ва ўніверсітэце захварэў на фольк і зрабіў вольную буйную музычную кампазіцыю з адной беларускай вясельнай песні. Кожны можа самавыяўляцца, і трэба імкнуцца да гэтага ў рабоце з фальклорам. Калі чалавек «схапіў бацлы» — ён можа рознымі шляхамі «выцягваць» нашу спадчыну».

Ярына Ставыцька (Украіна): «Я не музыкант. Але мы вясной на Вялікдзень выходзім «паліты вогнішча». Фіксуецца гэты звычай у трох абласцях: прыйшло ўсё сяло, кідаюць старыя рэчы; для іх гэта прыроднае, прычым людзі не паўтараюць усё з мінулага, а імпрывізаваюць дзеянні, прамовы, спеы. Таму не трэба песімізму. Маладое пакаленне не вырасла ў той, мінулай, аўтэнтчнай, традыцыі. Але задача носьбітаў і сталых даследчыкаў — навучыць нас».

Энгельс Дарашэвіч (Беларусь): «З пазіцыі свайго жыццёвага досведу я адзначу: маладымі мы маем больш магчымасці параўнання і пераймання, таму што больш гнуткія і мабільныя. У 1970-я гады я ў Маскве з філосафам Уладзімірам Конанам працаваў у архівах і жыў там прыкладна год, у Вільні — каля 5 гадоў. Конан быў блізка сябар фалькларыста Зінаіды Мажэйкі, якая ў той час у Маскве абараняла кандыдацкую дысертацыю. Магу адзначыць, што на абароне яе дысертацыі па спеўнай культуры вёскі Тонеж у Маскве з нашага боку быў Генадзь Цітовіч, кіраўнік народнага хору. А яна шкадавала, што не прыехаў Сцяпан Дубейка: палова яго вёскі спявала, усе спявалі мясцовы фальклор. Мажэйка шмат апавядала пра фальклор, яна здзіўлялася, што ў Вялікую Айчынную яе не забілі за сатырычныя куплеты пра немцаў. А я лічу, што гэта сімвалічна: сапраўднае мастацтва і яго носьбіты ахоўваюць Сусвет ад заняпаду ў стан хаосу...»

Разумею, што сёння шмат праблем у фальклору. Але праблема сапраўднага мастацтва ў глабалізацыйны час шырэйшая за праблему пераймання ў практычнай фалькларыстыцы. Так, не ўсе ў сучасным грамадстве разумеюць фалькларыстаў. Тут некалькі праблем, якія вельмі сучасныя. Свет коціцца ў сферу эпідэміі псіхзахворванняў ад гаджэтаў. Шляхі выратавання: больш фальклорных калектываў (ад 100 на краіну — да 1000). Адзначу, што нашы студэнты, якія маюць кантакт з носьбітамі ў экспедыцыях, паўсюль выступаюць добра. Прынцып шматварыянтнасці працуе. Кант сказаў: «Я адкрыў, што галоўнае ў чалавека — яго фантазія». Пакуль мы займаемся мастацтвам — Сусвет не крочыць да стану хаосу. У свеце сёння ёсць агульная тэндэнцыя да пошуку аўтэнтчнасці».

Вітаўтас Лукшас (Літва): «Каб інтэграваць спадчыну ў сучаснасць, мы ў Літве робім камп'ютарныя гульні на падставе постсавецкіх міфалогій. Сэнс гульні: В тысячагоддзе нашай эры, чалавек прачынаецца ад анабіёзу «ў маразільніку»; увесь Сусвет — у стане вайны. Персанаж, замарожаны ў свой час на Зямлі, бачыць новых постлюдзей, ён імкнецца надаць ім нейкую адекватную форму, «ачалавечыць». У наступным годзе выдаўцы запустяць гэтую камп'ютарную гульні з саўндтрэкам з аркестравай і традыцыйнай музыкі, дзе абавязкова будучь літоўскія поліфанічныя спеы сутарцінясь».

Тарэса Адамовіч (Гродна): «Я выпускніца 1988 года ўніверсітэта культуры, я практык фальклору. Тое, што мне цікава, вывучу да каранёў. У свой час стала цікавіць пытанне, з чаго я выйшла як асоба і носьбіт фальклорнага мастацтва. Ішла па спадчыну да бабўль у вёскі Танявічы, Верцялішкі. А сёння ў мяне тры калектывы: польска- і беларускамоўныя. У свой час прафесія злучылася з хобі, вынік быў пераканаўчы. Я прыйшла да бацькоў з пытаннем: «Ці зробім гурт лакальнага аўтэнтчнага танявіцкага фальклору? Яны прапанавалі суседзям, і іх аднавяскоўцы з вёскі Танявічы пачалі збірацца да мяне на рэпетыцыю (за 10 км ад касцёла). З'явіўся этнаграфічны гурт «*Matczyna piosenka*». Няпраўда, што людзі не любяць фальклор — проста фальклорам трэба іх запаліць. Моладзь часам абьякавая да фальклору не таму, што «фальклор — гэта не модна», проста ў іх адсутнічаюць абставіны, калі яны бачаць сваю значнасць у фальклору».

Мой беларускамоўны дзіцячы фальклорны гурт з Жытомлі сёлета быў на Вялікдзень у Польшчы. Калі дзецці выдавалі велікодную праграму, збегліся ўсе мясцовыя жыхары. Я не бачу мяжы ва ўспрыманні фальклору — толькі межы, якія робяць недалёнабачныя і няшчырыя людзі».

Жанна Ачыновіч (Клічаў): «Безумоўна, у XXI стагоддзі існуе праблема захавання традыцыі: калі вы (паглыбленыя ў фальклор даследчыкі) збіраеце фальклор — усё добра. Але калі гэтым займаюцца непадрыхтаваныя, часам яго захаваць складана. У суседняй вёсцы пасля візітаў абьякавых да традыцыі даследчыкаў жанчыны перасталі займацца пераносам Свячы. Гэтыя нечаканыя і недалікатныя госці людзям абруза. Калі мы былі ў экспедыцыі, нам казалі: «Дзіцяці, вы маё не капіруюць, а рабіце сваё...»

Святлана Балцэвіч (Беларусь): «Я працую з гарадскімі дзецьмі, але сама вясковая. Мушу працаваць з маўленнем, календаром, даю песенны, інструментальны, танцавальны рэпертуар. Гарадскім дзецям гэта цікава: слухаюць, падабаецца. Мы, выпускнікі БДУКМ, павінны даць сучаснай моладзі шанц засвоіць тое, на чым нашы продкі будавалі свой лёс, сфарміраваць такую патрэбу ў грамадстве. Гэта не немагчыма, але: сёння ў Мінску ёсць заняткі па фальклору за аплату!.. Але займацца гэтым трэба прафесіяналам мастацтва вуснай традыцыі — далучаным да фальклору асобам. Каб зразумець носьбітаў традыцыі, трэба жыць у іх асяродку. Рэчаіснасць сама карэктую змест ды форму захавання, аднаўлення і пераймання фальклору. Межаў у практычнай фалькларыстыцы не існуе, фальклор — дакумент непаўторнасці і ідэнтыфікацыі яго носьбітаў».

Наталля Матыльцкая (Беларусь): «Сёння больш важная не колькасць, а якасць фальклорных узораў. Сваімі спеямі і работай з моладдзю я не стаўлю мэту ратаваць увесь Сусвет, але нашыя ідэі пра вартасць і высокі статус аўтэнтчнага мастацтва распаўсюджваюцца, бо гэта праўдзівая і натуральная».

P. S.: Уздзельнікі круглага стала падкрэслілі: дзейнасць па захаванні фальклору ў XXI стагоддзі патрабуе новага ўзроўню, таму варта разгледзець пытанні інстытуцыйна-зацый Цэнтра захавання НКС, які намінальна існуе ў БДУКМ з 2006 года, а таксама адкрыцця магістратуры па фальклору на кафедры этналогіі.

Магічныя мясціны,

альбо Чым вабіць даследчыкаў Любаншчына?

...Увішная гаспадыня на нашых вачах замясіла хлеб, паставіла яго ў печ, а потым шчодра частавала гасцей духмянымі лустамі і адмысловым гарачым тутэйшым напоём — квасам на капусце і грыбах. Так кіраўнік жораўскага Дома народных традыцый і ўдзельнікі аўтэнтчных фальклорных гуртоў з праграмай «Хлеб і песня» сустрэлі гасцей, што прыехалі на рэспубліканскі навукова-практычны напоем «Любаншчына ў гісторыка-культурнай карце Беларусі», прысвечаны Году малой радзімы. Падчас семінара яго ўдзельнікі завіталі ў вёску Шыпілавічы, дзе нарадзіўся і нейкі час жыў вядомы беларусазнаўца XIX ст. Павел Шпілеўскі. Наведалі мемарыяльны комплекс «Востраў Зыслаў», дзе ў гады Вялікай Айчыннай вайны ў лясной глухмені знаходзіўся партызанскі аэрадром. Творча падышлі да арганізацыі практычнай часткі семінара намеснік старшыні райвыканкама па сацыяльных пытаннях Тамара Дамашовіч, начальнік аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Васіль Каткавец і Сяргей Выскварка, даследчык роднага краю, які можа шмат раскажаць пра аб'екты нематэрыяльнай гісторыка-культурнай спадчыны Любанскага раёна.

Але не толькі пра гэта ішла размова на семінары, дзе асноўную частку выступоўцаў склалі навуковыя супрацоўнікі Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, прыцягнутыя да ўдзелу арганізатарам і каардынатарам мерапрыемства дырэктарам Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Ігарам Капыловым. Для яго аб'ектам вывучэння стала сістэма ўласных імёнаў Любаншчыны. Моўная адметнасць краю варта асабліва ўвагі, што засведчыла загадчык аддзела дыялекталогіі і лінгвагеаграфіі Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Вераніка Курцова ў сваім выступленні па тэме «Гаворкі Любаншчыны: месца ў сістэме беларускай дыялектнай мовы, іх асаблівасці і ступень захаванасці». Вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуразнаў-

ства імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Аляксандр Бразгуноў, дарэчы, ураджэнец тутэйшых мясцін, прысвяціў сваёй малой радзіме даследаванне «Любаншчына ў дакументальнай і літаратурнай памяці народа».

Гісторыя краю — яшчэ адзін кірунак, варта ўвагі. І варта нават больш шырокага разгляду, важнага ў межах усёй краіны, што засведчыў намеснік дырэктара па навуковай рабоце Інстытута гісторыі НАН Вадзім Лакіза ў выступленні «Даследаванні археалагічнага комплексу Обчын Любанскага раёна: вынікі, перспектывы і значэнне новага заканадаўства ў галіне аховы археалагічнай спадчыны». Тое, з чаго пачынаецца патрыятызм жыхароў раёна, падтрымліваецца комплексамі і помнікамі, што пакінулі тут дзве вайны. Варта наведваць іх, каб зразумець, як шануюць сваю зямлю сучасныя яе насельнікі. Напрыклад, дырэктар Любанскага музея народнай славы Наталля Сіняк адзначыла, якія вынікі меў спецыяльны праект музея, прысвечаны Першай сусветнай вайне, скіраваны на вяртанне памяці пра тую падзею, што адбылася на лесе тутэйшых людзей. Ці не таму яны наладзілі адчайнае супраціўленне чужынцам, што прыйшлі пасля? Любаншчыне ў гады Вялікай Айчыннай вайны прысвяціў даклад загадчык аддзела ваеннай гісторыі Інстытута гісторыі НАН Беларусі Аляксей Літвін.

Да выдання брашуры, прысвечанай семінару, арганізатары паставіліся вельмі адказна. Акрамя тэксту традыцыйнай праграмы, у ёй шмат каляровых ілюстрацый, цікавых рэпрэзентатывных матэрыялаў інстытутаў Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. У межах семінара адбыліся культурна-асветніцкія мерапрыемствы. Так, намеснік дырэктара па навуковай рабоце Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Сяргей Гаранін выступіў перад вучнямі некалькіх сярэдніх школ з даследаваннем «Кніга ў старажытнай Беларусі: 500 гадоў беларускаму кнігадрукаванню».

Мы пераканаліся, што любанцы шануюць свае традыцыі, як і памяць яшчэ аднаго славутага земляка. У іх краі 195 гадоў таму нарадзіўся легендарны вясковы лірнік — Уладзіслаў Сыракомля. Знаёмства з экспанатамі музейнага пакоя паэта Літвы і Беларусі ў Смольгаўскай сярэдняй школе пакінула прыемнае ўражанне. Дацэнт кафедры гісторыі беларускай літаратуры БДУ Ірына Багдановіч распавяла вучням пра творчую спадчыну Уладзіслава Сыракомлі. Было знаёмства і з абразамі беларускага пісьма і золатам шытай плашчаныцай у Мікалаеўскай царкве гарадскога пасёлка Урэчча. Яе настацель пазнаёміў з інтэр'ерам храма і яго гісторыяй. Госці дайшлі і да святой крыніцы ва ўрошчышчы «Студзенец», якая і сёння, па перакананні жыхароў, дапамагае хворым і нямоглым. Магічнае месца...

Любаншчына небагатая на архітэктурныя рарытэты, але здаўна славіцца шчырымі і адданымі роднаму краю людзьмі.

Ігар ЗАПРУДСКІ,
фота аўтара

Помнік Уладзіславу Сыракомлю.

ПАЧАЛІ З БЛАСЛАЎЛЕННЯ

Традыцыйны вясельны абрад узнавілі ў Клімавіцкім раёне

Хоць традыцыйныя абрады і фальклор доўгі час заставаліся не вельмі запатрабаванымі ў нашым грамадстве, усё роўна яны захаваліся ў народнай памяці. У гэтым і давялося пераканацца падчас рэканструкцыі вясельнага абраду ў вёску Судзілы, які правялі супрацоўнікі Клімавіцкага краязнаўчага музея сумесна з аддзелам ЗАГС Клімавіцкага райвыканкама. Гасцей прымалі Людміла Галкоўская і Аляксандр Галкоўскі-старэйшы.

Беларускае вяселле — унікальны абрад, які мае сакральны сэнс. Ні адно дзеянне не было выпадковае, усё старанна выверана і прадумана, як у добрым спектаклі, — каб прынесці шчасце, лад і дастатак у сям'ю маладых. Ідэя ўзнаўлення вясельнага абраду з'явілася ў нас падчас падрыхтоўкі выстаўкі вясельных фотаздымкаў і адзення, прымеркаванай да 100-годдзя органаў ЗАГСа.

— Яшчэ паўстагоддзя таму вясельны абрад быў неад'емнай часткай мясцовага побыту, — успамінае Аляксандр Галкоўскі-старэйшы. — Цяпер жа ўборы, вазкі ды песні можна пабачыць і пачуць толькі ў пастановачных абрадах. Праўда, ёсць яшчэ жывыя носьбіты гэтай народнай традыцыі, што вельмі радуе.

Вяселле пачалося з бласлаўлення жаніха і яго збораў да нявесты. Усе дзеянні суправаджаліся песнямі, характэрнымі для тутэйшай мясцовасці. Іх выконвалі Валянціна Багуцкая, Зінаіда Колбанцава, Валянціна Шорахава, Аляксандр Галкоўскі-старэйшы, Мікалай Аршаўскі і Галіна Семчанка, на гармоніку іграў Мікалай Мазураў. Ролю жаніха выконваў малодшы навуковы супрацоўнік аддзела старажытнабеларускай культуры Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі Аляксандр Галкоўскі-малодшы.

Нявеста, Марына Бондарава, архітэктар, прыехала з Мінска. Дзяўчына адгукнулася на нашу прапанову паўдзельнічаць у

Фота Надыі Сабіраны.

такі дагаварыліся, усе селі ў сані. Вупраж загадзя ўпрыгожылі яркімі стужкамі ды паясамі. На дугах віселі званочки, а на шыі коней — шурхалы (звязкі званочкаў).

Коні жвава панеслі вясельны картэж у суседнюю вёску Сідараўка, дзе мясцовыя жыхары «закінулі зайца». Прычым усё згодна са звычайам: лаўку накрылі ручніком, паставілі хлеб-соль і вядро з вадой, каб напаіць коней. Усе з добрым настроем вырашылі наведваць і вёску Мыслеўшчына. Тут таксама чакалі гасцей.

Паводле звычаю, на другі дзень вяселля нявеста ішла да калодзежа па ваду. І гэтыя дзеянні ўзнавілі пры рэканструкцыі. Спрытна накінуўшы на каромысел два вядры, нявеста ўпэўненай хадой дайшла да хаты. Насустрач жаніх са сведкам везлі на санках цешчу. Параўняўшыся з нявестай, мужчыны памылі твар жанчыны, а затым усе напіліся сцюдзёнай вадзіцы.

Прыкладна так праводзілі вясельны абрад нашы продкі. Хоць гэта спадзявацца, што на клімавіцкай зямлі гэтая традыцыя захавецца.

Дар'я ЭВЕРС,
дырэктар Клімавіцкага музея

Млын навін

Пераможцы абласнога конкурсу на лепшы малюнак помніка гісторыка-культурнай спадчыны, прымеркаванага да Года малой радзімы, атрымалі ўзнагароды ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь. Творчае спаборніцтва ладзілася сярод навучэнцаў школ сталічнай вобласці з мэтай папулярызацыі гісторыка-культурнага патэнцыялу рэгіёнаў Міншчыны, па шырэння творчых ініцыятыў моладзі ў краязнаўчай дзейнасці, развіцця грамадзянскіх якасцей, патрыятычнага стаўлення да сваёй краіны, прыцягнення ўвагі моладзі да помнікаў родных гарадоў ды вёсак і звязанай з імі гісторыі. На конкурс паступіла больш як 80 твораў з выявамі айчынных святыняў, мемарыяльных комплексаў і помнікаў. Частка твораў-пераможцаў прынята ў калекцыю Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь.

Выстаўка «Паркавая археалогія» адкрылася ў палацы Румянцавых і Паскевічаў Гомельскага палацава-паркавага ансамбля. Час няўмоўны, і толькі на старых фатаграфіях мы можам убачыць, як выглядалі раней тутэйшы парк і палац. У экспазіцыі прадстаўлены знаходкі XIX — пачатку XX стст., выяўленыя падчас археалагічных даследаванняў і рэстаўрацыйных работ на тэрыторыі палацава-паркавага ансамбля. Многія экспанаты звязаныя з будаўніцтвам капліцы і магільнага склепа князёў Паскевічаў. Гэта складаны інжынерна-тэхнічны комплекс. Падчас раскопак тут было адкрыта шмат тэхнічных тунэляў і камунікацый, якія абвяргаюць гарадскую легенду пра таёмныя тунэлі пад ракой.

Інтэрактыўны фотапраект «Прывітанне з Мінска», прысвечаны гісторыі станаўлення фотасправы ў нашай сталіцы, працуе ў Арт-гасцінай «Высокае месца». У экспазіцыі, якая складаецца з трох раздзелаў, прадстаўлены рэдкія арыгінальныя здымкі канца XIX — пачатку XX стст. з фондавых калекцый Музея гісторыі горада Мінска і прыватных збораў. Першы знаёміць з калекцыяй паштовых картак з краязнаўства Мінска. Экспануюцца звыш 80 работ самых вядомых выдавецтваў таго часу. Другі раздзел знаёміць з гісторыяй мінскіх святлапісных кабінетаў і фатаграфічных атэльё. Жыхары горада ўважліва і строга глядзяць з фотaparтэраў, створаных у майстэрнях вядомых мінскіх фатографістаў Напельбаума, Міранскага, Гатоўскага... Наведвальнікам прапановуецца адчуць сябе ў ролі кліента фотаатэльё. Трэці раздзел акунае ў гісторыю фотатэхнікі і хімію фатаграфічнага працэсу. Прадстаўлены старыя фотаапараты вядомых марак (Kodak, ZEISS ICON AG, Voigtlander, ANSCO-AGFA), а інсталяцыя «Чырвоны пакой» дазваляе адчуць чароўную атмасферу нараджэння фотаздымка.

Беласнежныя арэлі з акенцам, азёрныя плыт, адноўлены контур алтара, бурлівая вада ў воданепарнай вежы — гэтыя незвычайныя інсталяцыі прадставілі на беразе Чарэйскага возера непадальск ад вёсак Чарэя і Белая Царква Чашніцкага раёна інтэрнацыянальныя групы студэнтаў у Міжнароднай школе архітэктараў SESAM-2018 Ex Nihilo. Будучы стваральнікі хмарачосаў і футурыстычных забаўляльных цэнтраў з'ехаліся з больш як дзясятка краін, у тым ліку з Ра-сіі, Арменіі, Польшчы, Іспаніі, Францыі, каб сваімі рукамі пабудаваць цікавыя аб'екты, якія не проста адлюстроўваюць іх творчае бачанне, адчуванне прыгажосці, але і могуць спатрэбіцца мясцовым жыхарам. Сярод 120 студэнтаў 50 — нашы суайчыннікі. Гэты творчы праект упершыню рэалізаваў ў такім фармаце ў нашай краіне. Каб паўдзельнічаць у Міжнароднай школе архітэктараў, усе праходзілі адбор на сваёй радзіме.

Міра ІЎКОВІЧ

Алегорыі за межамі рэальнасці

Падчас першай хвалі рэпрэсій, у 1930 годзе, выйшла кніга Янкі Маўра «Слёзы Тубі». У гэтым выданні не было «жудасных» белапалкаў і кулакоў, шпіёнаў, якіх ловаць мужныя супрацоўнікі АДПУ і «подлых нацдэмаў». Словам, тут адсутнічалі ўсе тыя персанажы, якімі запаланілі ў той час свае творы многія пакуль яшчэ не зняволеныя беларускія пісьменнікі.

Янка Маўр не заклікаў «да пільнасці», «не падпісваў суровы прыгавор першым», не заяўляў, што будзе разбірацца з нязгоднымі «на судзе». Ён пераносіў чытача за межы тагачаснай пякельнай Беларусі (а тое, што наша краіна нагадвала апраметную, было згадана Маўрам яшчэ ў 1929-м у байцы «Пекла») у не меней пякельную экзатычную прастору Індыі, акіянічных астравоў, Італіі...

Героі яго апавяданняў — дзеці. Яны ўсе, як адзін, бяздольныя, бяспраўныя. Дарослыя з імі робяць што заўгодна, чыняць любыя рэпрэсіі, здзекуюцца, пасылаюць на пакуты.

У зборніку пяць апавяданняў. Некаторыя з іх паводле сваёй жорсткасці блізкія класічным амерыканскім фільмам жахаў сярэдзіны 1970-х, такім кінашэдэўрам, як «Сківіцы» Стывена Спілберга (пра акул-людзяра), альбо «З'едзеныя жывёламі» Тоўба Хупера (дзе галоўным героем выступае аграмадны кракадзіл). У Янкі Маўра вобразам абсалютнага зла, своеасаблівай машынай для забойстваў з'яўляецца жывёла.

Калі чытаеш апавяданне «Слёзы Тубі», узнікае адчуванне, быццам перад намі кадры са згаданага фільма Спілберга: «Зірнуў [Тубі] — кіруецца да яго ўжо сапраўднае страшыдла, рыбіна мэтраў чатыры даўжыні з страшэнным ротам, пастаўленым неяк упоперак над галавой, з вялікімі мігаючымі вачыма. У расчыненым рожце відаць вялізарныя зубы. Гэта і быў той самы страшны вораг акул, супроць якой і бралі людзі кінжалы. Кінуўся Тубі ў адзін бок, кінуўся ў другі, паказаўся ўжо над

вадой, але... Жудасны крык, хруснулі косыці... Тубі загінуў. ...Не прайшло ёй дарма гэта злачынства, загінула і яна. Пацягнулі яе да берагу, разрэзалі ёй горла і бруха і там знайшлі беднага Тубі... Стаіць галосіць матка, над кавалкамі свайго сына».

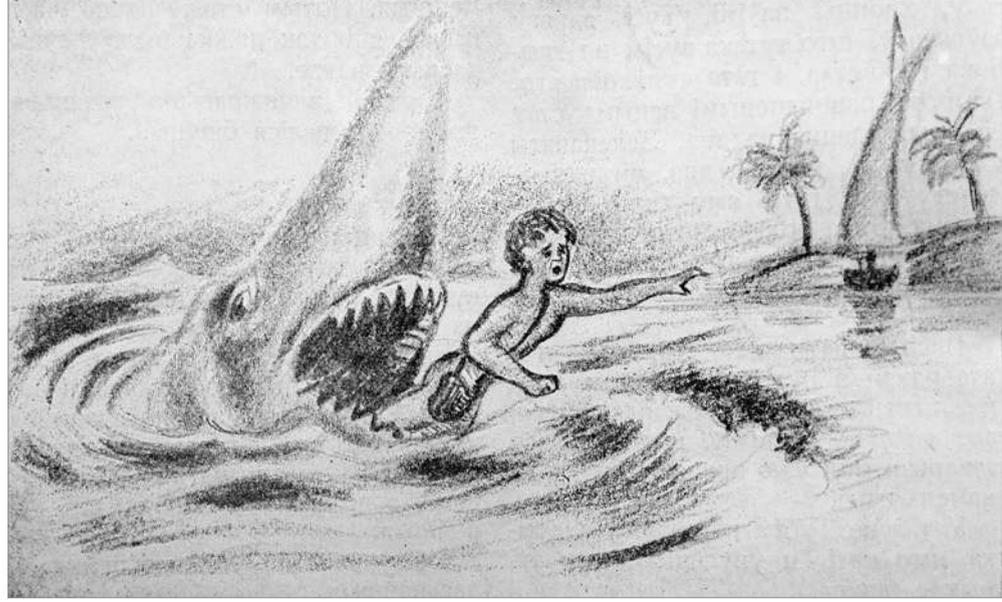
У апавяданні «Незвычайная прынада» садзісты-дарослыя прывязваюць хлопчыка да пальмы, каб выбавіць кракадзіла. Тое, як апісвае гэта Янка Маўр, можа ўпрыгожыць любую класічную хорар-стужку:

«Кракадзіл, відаць, ужо заўважыў яго і асыярожна пачаў набліжацца да берагу. ...Хлопчык убачыў страшыдла, закрываў і кінуўся бегчы, але вяртка затрымала яго, і ён наваліўся на зямлю. ...Настаў самы жудасны момант. Няшчасны хлопчык ірваўся, дрыгаў нагой і крычаў... А кракадзіл падпаўзаў. ...Вось ужо дзьве стрэльбы добра нацэліліся... Але раптам побач раздаўся нейкі рык. Паляўнічыя мімаволі азірнуліся, а тымчасам кракадзіл ухавіў хлопчыка за нагу і пацягнуў у ваду... Тады толькі раздаліся два стрэльы, зноў два. Кракадзіл задрыгаў цэлам і зрабіўся нярухомы... з нагою хлопчыка ў роце...»

Прывязаны хлопчык, які не можа ўцячы ад кракадзіла, — яскравая метафара безбароннай, запалоханай інтэлігенцыі 1930-х гадоў. Сучаснікі Маўра агажамлівалі сябе з бедным Тубі, іх дзяцей захапляў дынамічна-брутальны сюжэт, а нястомныя работнікі АДПУ бачылі ў гэтых апавяданнях (дзякуючы хітрасці Маўра) усяго толькі драматычныя гісторыі пра жадлівых капіталістаў, якія прыгнятаюць народы трэцяга свету.

У заключным апавяданні «Звяры на караблі» тэма жывёлін-забойцаў аўтар надае іншае, але не меней але-

гарычнае гучанне. Магутны пасажырскі карабель, які перавозіць на палубе і цэлы звярынец, трапляе ў шторм. Хвалі разбіваюць клеткі, звяры апынаюцца на свабодзе

Ілюстрацыя Янкі Кашкея да апавядання «Слёзы Тубі» ў часопісе «Беларускі Піянер» (1927, №11).

і пачынаюць паляванне на людзей: «...у расчыненыя дзьверы ўскочыў ягуар... загінула адна жанчына... ..на матроса аднекуль з шчыліны напала ...змяя і абкруцілася вакол усяго цела.

— Ратуйце! — закрываў ён і пакаціўся на зямлю...».

Гэтым апавяданнем (як і знакавай аповесцю «Амокальбо ўжо згаданым «Пеклам») Янка Маўр прывавана выказваў вядомую думку: рана ці позна прадстаўнікі любой антычалавечай сілы атрымаюць адпаведны супраціў. І толькі пытанне часу, калі памяняюцца месцамі тыя, хто займае пазіцыі моцных і слабых.

Гэтая кніга была адной з самых папулярных на Беларусі падчас сталінскага тэрору. Яна вытрымала ў 1930-х тры перавыданні.

Ёю зачыталіся ахвяры і каты.

І кожны адкрываў для сябе свайго Янку Маўра.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

БАГДАНОВІЧЫ ЛЯ САМАВАРА. ЗНАЙСЦІ МАКСІМА

Доўгі час фотаздымак Адама Багдановіча з сынам у гасцях у калег-Шчарбаковых выклікаў загадку: хто такі чалавек, які бліжэй за ўсіх да самавара ў гэтай кампаніі? Знешне да гэтай асобы падобныя і Максім, і Леў — абодва з дарослых на той час братаў Багдановічаў...

Па краях здымка — сябра Максімавага бацькі Сяргея Васільевіча Шчарбакоў і яго сын Барыс.

Па 1906 год С. Шчарбакоў быў дырэктарам Ніжагародскай гімназіі, у якой вучыўся Вадзім Багдановіч і пачыналі вучыцца яго малодшыя браты Максім і Леў. Шчарбакоў быў адметным педагогам і навукоўцам, які падтрымліваў адносіны з усімі выбітнымі людзьмі Ніжняга Ноўгарада, заснаваў у горадзе таварыства аматараў астраноміі і фізікі, ачольваў шэраг іншых навуковых і асветніцкіх таварыстваў. Меў бліскучы лектарскі і арганізатарскі таленты. Аўтар аднаго з лепшых на той час у Расіі падручніка па касмаграфіі.

Вір рэвалюцыі 1905—1907 гадоў перанёс сям'ю Шчарбаковых у Калугу, але сяброўства з Багдановічамі яны захавалі.

Магчымай падказкай да часу і ўмоў фота Багдановічаў і Шчарбаковых за самаварам можа быць яраслаўскі тэкст Адама Ягоравіча ад 20 лютага 1913 года на адразным купоне грашовага пераводу ў Маскву да сына Льва: «На Пасху я думаю побываць у Шчарбаковых

Маладзёна, які глядзіць у кадр, доўгі час прымаў за Максіма Багдановіча.

і тебя хочу туда же направить, чтобы нам вместе провести праздники».

Такім чынам, маем ускосны, але досыць важкі аргумент на карысць таго, што на здымку — Вялікдзень

1913 года, а маладзён ля самавара — Леў Багдановіч.

Ёсць і аргумент на карысць таго, што за самаварам не Максім: невялічкі злом недалёк ад канца правага брыва Максіма. У хлопца за самаварам правае брыво выглядае хутчэй акруглым, чым зламаным. Да таго ж у хлопца за самаварам відавочны востры мысок пасярод ілба на лініі росту валасоў, што характэрна для Льва, а не для Максіма.

Але ёсць і аргумент супраць таго, што ля самавара ўвогуле хтось з братаў-Багдановічаў — у подпісе на адваротным баку фотаздымка: «кажется товарищ сына Серг. Вас. (?)». Гэты тлумачальны надпіс зроблены рукой Марыяны Валянцінаўны Шчарбаковай — унучкі Сяргея Васільевіча. Да таго ж даследаванне здымка, якое праводзілася ў Маскве ва Усесаюзным інстытуце судова-медыцынскай экспертызы, гэта меркаванне не пацвердзіла.

Вядома, ёсць пэўнае шкадаванне, што ўжо другі здымак (першы — сяброўская група з усмешлівым хлапцом, у якім многія пазнавалі Максіма Багдановіча) аказваецца не Максімавым. Але праўда ўсё ж лепей за прыгожы міф.

Андрэй МЕЛЬНИКАЎ,
малодшы навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Максіма Багдановіча

ЛІСА, ЯКАЯ ЦЯБЕ СУЦЕШЫЦЬ

У выдавецтве «Народная асвета» выйшаў у перакладзе Міхася Стральцова раман Чынгіза Айтматава «Буранны паўстанак. І вякуе дзень даўжэй за век». Калі Міхась Лявонавіч пачаў працу над гэтым перакладам, многія думалі: навошта? Ці варта марнаваць свой талент і час на чужое, няхай сабе і выдатнае, калі можна ствараць уласную цудоўную прозу.

Часам падобныя думкі гучалі як папрок. Стральцова не разумелі.

А, між іншым, той жа Уладзімір Дубоўка пасля вяртання са зняволення, калі пачаў перакладаць Ду Фу альбо Уільяма Шэкспіра, рабіў гэта, бо, схваўшыся ў іх цені мог выказаць любыя па сваёй вострыні думкі. А калі б хто падобнае заўважыў і паківаў пальцам, то хітры Дубоўка сказаў бы: гэта, маўляў, не я, а, скажам, усімі любімы аўтар «Гамлета», бо я толькі сціплы перакладчык.

Для героя нашага артыкула праца над перакладам Айтматава мела не прыхавана-дэсідэнцкі сэнс, як у Дубоўкі, а хутчэй — характар творчага ратавання.

Як вядома, Міхась Стральцоў у 1970 і 1980-я гады жыў спадзяваннем, што ізноў адчуе тую невымоўную эмоцыю, што нагадвае сон самотніка, дзе не да канца выразна акрэсленыя пачуцці і думкі нейкім чароўным чынам ператвараюцца на раніцу (пасля ночы такой вольнасамбулічнай творчасці) у звонкую прозу.

Ілюстрацыя Арлена Каішкурэвіча да рамана Чынгіза Айтматава.

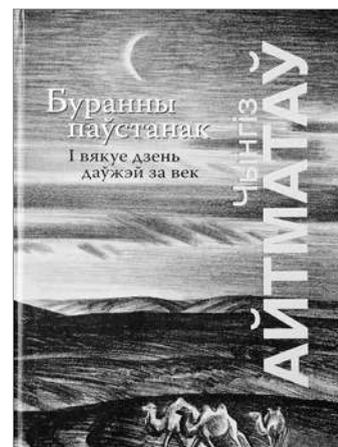
Пасля «Смалення вепрука» гэта пачуццё нечакана знікла, бы тое Аральскае мора. Стральцоў адчуў страшную ў сваёй безэмацыянальнасці пустэчу, мабыць, такую ж халодна-пранізлівую, як музыка Лігеці. Не ратавалі ні сямейныя бурны, ні вымушанае мазырскае зняволенне, ні расчараванне ў сябрах. Усе гэтыя шокавыя моманты, якія часам дапамагаюць у творчасці іншым (таму ж Дубоўку), спрыялі толькі нараджэнню яшчэ большага страху.

У Айтматаўскім «Буранным паўстанку» Міхась Лявонавіч адчуў роднасную эмоцыю. Беларускі пісьменнік пачаў не столькі перакладаць свайго кіргізкага калегу (тут, дарэчы, трэба зазначыць, што руская мова ў гэтым рамане Стральцову не вельмі падабалася), колькі імкнуўся адшукаць сваю страчаную мелодыю, наталіцца ў аазісе прозы Айтматава, каб затым, набраўшыся сіл, пачаць ствараць эстэтычна новую, незвычайную сваю прозу.

У гэтым плане Стральцову быў вельмі блізкі галоўны герой рамана Едыгей. Другая сусветная вайна, бы той вампір, высмактала з Едыгея ўсе сілы, але ў бяскрайніх стэпах сваёй радзімы той ізноў пачаў ажываць.

Калі чытаеш гэты пераклад, то забываешся, што перад табой твор Айтматава. Часам здаецца, што гэта фантазія самога Стральцова, дзе раман кіргізкага пісьменніка быў толькі нагодай: «Пад вечар лісіца залегла збоч тэлеграфнай лініі на дне раўка, у густым і высокім лапіку шчаўёвага баддылі і, згарнуўшыся рудым камячком каля цёмна-рудых, абсыпаных насеннем сцяблін, цярпліва чакала ночы, нервова торгаючы вушамі, увесь час прыслухоўваючыся да тонкага пошвісту панізовага ветру ў калынах, памярцвелых ужо травах. Тэлеграфныя слупы гэтаксама нудна гулі. Ліса, аднак, іх не баялася. Слупы заўжды застаюцца на месцы, яны не могуць даганяць. /.../ У перапынках паміж паяздамі ў стэпе наставала раптоўная цішыня, як пасля абвалу, і ў той выключнай цішыні лісіца вылучыла ў наваколлі насцярожліва-няпэўны, аддалены вышынёй гук, што лунаў над сутонлівым стэпам, — ледзь чутна, не прыналежа нікому. То было трымценне паветраных струменяў, то быў знак на скорую перамену надвор'я. Яна падсвядома адчувала гэта і горасна сціналася, застываючы ў нерухомаці, ёй хацелася завячы ўголас, зацяўкаць ад няпэўнага адчування нейкай агульнай бяды».

Хіба не з такім адчуваннем туляліся па начным Мінску, забытых у бязмесячным зморку вёсках, лясах і палях,

ды і проста ў лабірынтах уласных невясёла-забытых думак вечно пакрыўджаныя героі Міхася Стральцова? Хіба сам аўтар «Смалення вепрука» не жыў з такім жа моташным адчуваннем?

Па-дзіцячы прыдзірлівы Стральцоў не знаходзіў сабе творчых саюзнікаў сярод беларускіх пісьменнікаў. Нават свайго любімага Янку Брыля не ставіў у прыватных ліставаннях упікаць за што-небудзь нязначнае.

Духоўна блізкай аказалася айтматаўская экзістэнцыяльная паэзія кіргізскіх стэпаў.

Увогуле, стэпам ён захапляўся. Мог, напрыклад, гадзінамі любавалася на рэпрадукцыі Паўла Кузнецова, дзе меланхолія кіргізкай бязмежнасці зачароўвала і прымушала забываць на панурую невыразнасць роднай вуліцы Прытыцкага. Аднойчы з нейкай затоенай радасцю прызнаўся, што яму прысніўся стэп...

На працягу ўсяго рамана чыгуначнік Едыгей жыве ўспамінкамі (цудоўнае слова, прыдуманнае Францішкам Аляхновічам!) пра свайго адзінага сябра, які памёр у поўнай самоте ў адзінокай хацінцы пасярод стэпа. Рэчаіснасць — гэта, як вядома, тое, што можа вылікаць толькі нуду і расчараванне. У рэчаіснасці няма ні сяброўства, ні кахання, ні сябе самога... Але адзінокі Едыгей не можа да канца аддацца выратоўчай самашкатавальнай дэпрэсіі. Ён сустракае згаданую ўжо намі лісцю... «Хто ведае, а можа, мой сябар зараз стаў лісой і прыйшоў мяне суцешыць?» — па-будыйску нечакана падумаў герой.

Міхась Стральцоў, які ў 1980-я пазбавіўся многіх ілюзій, хацеў, працуючы над гэтым перакладам, пазбавіцца і прыкрага пачуцця самашкатавання, марыў, каб гэтая айтматаўская ліса з такой жа неназальнай лагодай з'явілася на даляглядзе яго самоты і адным толькі выглядам суцешыла, натхніла, супакоіла.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

Крыніцамі любові і хараства

Новая паэтычная кніга Святланы Быкавай «Здабыццё волі» (Мінск: «Колорград», 2017) раскрывае не толькі светапогляд аўтара, але і перадае яго шчырае жаданне палепшыць свет праз гуманізм. Кніга складаецца з двух раздэлаў, якія маюць сімвалічныя назвы: «Непазбежнасць» і «Па поклічы Сэрца».

У паэзіі С. Быкавай шмат пейзажных замалёвак, філасофскіх элегій і вершаў-медытацый. Мастацкі свет перадаецца прыемнымі гукамі, далікатнымі фарбамі, духмянымі пахамі («Маляваць я марыла заўсёды», «Скрыпка», «Танец восені»). Пры выкарыстанні непаўторных слоў і метафарычных асацыяцый у паэтычных тэкстах выяўляецца разнаманітны, спакойны лад быцця і ствараецца няўлоўнае імпрэсіяністычнае светаадчуванне: «Ва ўсім — гармонія, гучыць яна ўсюды: / Па восені — ў сумна-жоўтым блюзе <...>» «Мелодыя гармоніі». Восень увасабляе сабой «цёплае дыханне мудрасці» («Сяброўка Восень»). Жоўтае лісце, сабраное ў гэтую пару года, халоднымі зімовымі днямі нагадвае паэтэсе пра хвіліны захаплення велічнай алеяй і пра тыя падзеі, якія заўжды выклікаюць станючыя эмоцыі і ўражанні («Пазітыўнае»). Жыццё лірычнай гераіні паказана як няспынны кругаварот падзей, значных і дробных. Менавіта сузіранне красы наваколля дае магчымасць зразумець ступень тоеснасці, суцэльнага адзінства гукаў і колераў: «Я чую музыку ў ззянні святлі» (верш «Мелодыя гармоніі»).

Кожны паэтычны твор — невялікая замалёўка-роздум на спрадвечныя тэмы: пошук шчасця, барацьба святла і зла, роля паэзіі ў духоўным свеце асобы, геніяльнасць і прастата светабудовы і інш. Філасофскае асэнсаванне сутнасці цуду, спрадвечнай ісціны — у вершы «кола за колам». Паэтэса адчувае: без новых ведаў спыняецца час, замірае жыццё, пачынаецца працэс дэградацыі чалавека і грамадства ў цэлым.

Аўтар скіроўвае ўвагу да важнай ва ўсе часы тэмы міру і вайны, што ў XXI ст. набыла глабальнае значэнне ў рэчышчы супрацьстаяння святла і зла, нязломных прынцыпаў і страчаных маральных арыенціраў, гуманізму і бесчалавечнасці, жорсткасці. У вершы «Зімяне супакаенне» гучыць матыў антыгуманнай сутнасці вайны, якая спапяляе свет. Нездарма С. Быкава супрацьстаўляе тут такія паняцці, як разбурэнне і цішыня, мір, спакой. У яе творах раскрываецца шчырае захапленне беларускімі краявідамі, птушкамі, дрэвамі.

Пейзажным і філасофскім вершам С. Быкавай уласцівыя лаканізм, дэталёвасць і канкрэтызаванасць пры абмалёўцы мастацкіх вобразаў. Творчасць паэтэсы набывае прыкметы духоўнай лірыкі (традыцыйнасць, сакральнасць і інш.). Паэтэса звяртаецца да тэмы Майстра і яго дасканаласці тварэння. Напрыклад, у вершы «Малое восень...» аўтарка падкрэслівае адсутнасць залішніх дэталёў ва ўбачаным ёю малюнку восені, а найвышэйшую форму дасканаласці з'яў прыроды бачыць у гарманічнай суладнасці прастай і геніяльнай светабудовы, дзе няма зла, недахопаў і негатыву.

У творах С. Быкавай прысутнічаюць казачныя матывы і асацыяцыі (казачная фея, сямейка гномаў — «3 Новым годам!»). Дыдактычны, прытчавы характар вершаў дазваляе ўбачыць сутнасць чалавека-гуманіста праз прызму ягоных чаканняў і ідэалаў. У гэтым свеце прырода набывае першаступеннае значэнне. Як падкрэслівае аўтар, у кожным куточку свету ёсць непаўторныя мясціны, прыгажосць якіх дае адчуванне паўнаты быцця. Вайна ж сімвалізуе бязлігаснае зло.

У мастацкім свеце С. Быкавай канцэпты *снег* і *музыка* выяўленыя як гарманічныя, суцэльна звязаныя часткі цуднага дзейства: святая душы — у ачышчэнні, якое дае адчуванне раю, але дасягаецца праз сузіранне найвышэйшых формаў

прыгажосці (верш «Снегапад»).... Акрамя таго, гучыць матыў руху, перараджэння, новага жыцця («Вечны рух»). Аўтарка заклікае прыслухацца і пачуць голас свету, каб падтрымаць вытокі гармоніі

на Зямлі («Ля ракі»). Цішыня дапамагае лірычнай гераіні адчуць каштоўнасць нечаканага зямнога шчасця ва ўсёй яго паўнаце: «Са светам тонкім нябачную сувязь / Цішыня адчуць дапамагае».

У творчасці С. Быкавай тэма імгненнасці і вечнасці падмацоўваецца выказаннем аб тым, што «ў сэрца ёсць адчувальная памяць» («Развітанне з возерам»). Місія паэта — быць праўдзівым, чулым і шчырым у паказе ісціны, якой бы яна ні была. Таму матыў высокай адчувальнасці душы творцы закранае не толькі праблему самавыяўлення ў паэзіі, але і тэму духоўнага росту асобы, яе стаўлення да крыўды, болю і непрымірамасці ў адносінах да пэўных пытанняў («Наканаванне»).

Відавочна, адсутнасць страху ў душы і наяўнасць жаданняў — прыкмета высокадухоўнай асобы, якая спасцігла свет у розных праявах і разумее сапраўдную сутнасць рэчаў і ідэй («Выявіся!...»). Нездарма паэтэса сцвярджае: «Будзь сумленным: сам сабе адкрыйся. / У адчыненых табою дзверы / Ubачыш сам сябе, павер!» («Роля»).

Паводле слушнага меркавання С. Быкавай, свой маленькі рай на зямлі можа стварыць кожны чалавек: «Нібы Маленькі Прынц, / Светлы свет стварай...» («За высокай сцяной...»). Сімвалічныя вобразы дзвярэй і ключа ў вершы «За высокай сцяной...» дазваляюць кожнаму з нас у гэтым факце цалкам упэўніцца.

Безумоўна, любоў да свету, прыроды і чалавецтва — аснова асноў быцця кожнай асобы. С. Быкава закранае глабальныя тэмы, уласцівыя грамадству XXI ст: падступства і падман непрымальны і жорстка караюцца па законах найвышэйшай справядлівасці; у свеце ісціны фальш і хлусня пэўных асоб нярэдка перамяжоўваюцца з лісліваасцю. Паэтэса заклікае кожнага з нас ісцінаперад па сваёй жыццёвай дарозе і не баяцца рабіць памылкі: «...У табе ёсць сіла, моц і ўлада» («Вер у сябе!»). Памкненне адрынуць у душы боязь праблем і крыўды, унутраная зацягасць пры дасягненні мэты, вера ў будучыя шчаслівыя падзеі дазваляюць лірычнай гераіні знайсці сапраўдны сэнс свайго жыцця.

Свабода — гэта ўзмацненне святла ў душы. У зборніку яна паказана як спадзяванне сутнасці светабудовы і месца чалавека ў ёй праз прызму Боскага дабрашавання. Гэта і адкрытасць, нязмушанасць у самавыяўленні, і нязгасная любоў, і бязмежнае натхненне і ціхая радасць іншым людзям... Несумненна, па вершах Святланы Быкавай можна многаму навучыцца, у тым ліку і спасцігаць свабоду.

Таццяна МАЦЮХІНА

Мікола МЯТЛІЦКІ

І што яшчэ, скажы, для ішчасця трэба?
Крапліна соку і шматочак неба!

І гэты водар, церкаваты, млявы.
Курган-бярэзнік за Курганам Славы...

За чатыры зямныя мільярды гадоў
Ад жыцця ацалела нямнога слядоў.

Паглынула чэрава зямное
Дапагонны каўчэг бацькі Ноя.

Знаходзяцца ў напластаваннях хіба
Акамянеласці дапагонных рыбаў.

Ды яшчэ адна праўда відна:
Горы, што былі рэшткамі дна.

І гэты «гістарычны замес»
Цягне на стрэс.

Мы ўжо здагадаліся самі:
Які ненадзейны грунт пад намі.

Калі жадаеш застацца ў гісторыі,
Быць на вуснах усяго чалавецтва,
Вынайдзі лекі ад раку,
Першым ступі на Марс,
Прыручы няўлоўную плазму,
Напішы сваіх
«Людзей на балоце»...

І гэты лік бясконцы
Чаканых геніяльных адкрыццяў...

Я спыніўся ля сосен, што колісь садзіў,
Як яны за гады насталелі наўздзіў!

Падняліся высока камлі над зямлёй,
Запрасілі ў шацёр пышна ўзнесены свой.

Дзяцел шышку дубасіць на рослай сасне.
Сон-трава на паляне ўсміхаецца мне.

Пасівела, як сон той, мая галава.
Прывітанне, вясна!

Сон-трава...
Сон-трава...

Не пра цябе я думаю, павер,
калі іду лясной сцяжынай роснай,
дзе мне спяваюць залатыя сосны,
дзе мне сябры і птах лясны, і звер.
Не пра цябе я думаю ў той час,
калі грукочуць страшна навальніцы,
калі набат нясецца ад званицы,
і лёс мой недарэчны ад параз.
Не ты натхняеш на чарговы твор,
ператварыў у песню вершаванку.
Не ты пакінуў васьлікі на ганку,
але сумуе без цябе мой двор.

Страсаюць шэрань ліхтары —
зіма ідзе!
Дзе вы — пачуццяў ліхвары?
Няма нідзе...

Я б у закланне аддала
кахання бляск,
пазычыўшы крыху цяпла,
драбінкі ласак...
Я б вам узнёслаць аддала,
палёт душы
за міг сардэчнага цяпла —
не за грашы.
Сівеюць поле за акном
і шэры гай.
А за пустым маім сталом
мой цень ды чай...

Варшаўскі ўспамін

Мы прытулак знайшлі
ў музеі Адама,

Заўсёды спагаду маю выклікае
Стыхійнае зло, што раптоўна ўзнікае.

Тарнада разбойна зямлёй пранясецца —
І ўжо не на месцы трывожнае сэрца.

Ліхі землятрус здрыгане дальні горад,
І цісне нясходна жажотнае гора.

Ступаючы гэтаю цвёрдзю зямною,
Мы звязаны повяззю чэпкай адною.

Секунды бягуць, у мінуты зліваюцца,
Мінуты — ў гадзіны, гадзіны — у суткі.
Падзеі штоміг на зямлі адбываюцца,
Сыходзяць адны, а другія з'яўляюцца,
Адно за адным — і так век цялюткі.

О, колькі ўжо іх на абсягах гісторыі
Пазначана датамі — светлымі, чорнымі.
Ды болей нам помняцца тых, каторыя
Каваны мячом ці агнём крэматорыяў,
І сталі яны ўжо даўно незлічонымі.

Ва ўсіх часах зямных вяліся войны,
І свет наш ваяўніча-неспакойны.

Плямёны ваявалі і народы,
І кроў лілі, і зносілі нягоды.

На папалішчах дзеці падрасцілі
І самі меч булатны ў рукі бралі.

Суродзічаў у сечах грозных секлі,
Імкнуліся у рай, жылі — у пекле.

Калісьці найпершыя вершы шумеры
Стварылі яшчэ аж да новае эры.

Тады усе оды у гонар каханых
Пісаліся скрозь на таблічках гліняных.

Ды час у прагрэсе няўтрымліва вырас,
Прыйшла і папера, прыйшоў і папірус.

Папірусы спрахлі, сатлела папера.
Аднак ацалелі таблічкі шумераў.

экспанатамі нас называлі жартоўна.
І штоноч да мяне набліжалася дама,
а пад ранак знікала,
заўсёды раптоўна.

Я прысутнасць яе
адчувала не скурай:
мы ў астрале ментальныя целы злучалі,
і над Віслай начной,
трапяткой і панурай,
нашы вершы і песні натхнёна гучалі.
Ты чыя, мая пані,
у строі шляхетным?

І чаму так раптоўна пад ранак знікаеш?
Як абрывае мелодыі нашай адметнай,
як туман, што Русалку ўначы ахінае.
Я шукала твой след у музейных пакоях,
распазнаць на партрэтах паненак

хацела.

Але твар Чанстахоўскае Чорнае Дамы
немагчыма разгледзець на тварыках
белых...

Гарадзенскія радкі

Трасціначка над Нёманам
вятрамі не зламаная,
нацятая, здранцвелая,
такая апантаная,
такая непакісаная
перад пагрозай студзеня,
яна апошняй рыскаю,
такой празрыста-рудзенькай,
дамалявана пэндзлем
зімовай стромкай раницы.
І застанеца вензелем
да лета ў маёй памяці.

Шар зямны арбітай коціцца,
Небных зор пагляд зайздросны.
Гэты белы свет не скончыцца —
Будуць зімы, будуць вёсны.

І ў няведамай далечы я
Сам усё ж не паблукваю,
Ды прысутнасць чалавечая
Хай ніколі не знікае.

Проста творацца дзівосы,
У каханні свой сакрэт:
Распяля дзяўчына косы —
Захінула хлопцу свет.

Вада ў сусвеце — паўсюд,
Каменне ў сусвеце — паўсюд,
Пыл у сусвеце — паўсюд,
Металы ў сусвеце — паўсюд,
Скопішча газаў — паўсюд.

Ці ж недастаткова ўсяго гэтага,
Каб «змайстраваць» новы шар
Каля якой-небудзь адзінокае зоркі
І замясіць на ім цеста Жыцця?

На сутыку цемры і святла
Нараджаецца золак.

На сутыку любові і нянавісці
Нараджаецца гнеў.

На сутыку радасці і смутку
Нараджаюцца слёзы.

На сутыку вернасці і здрады
Нараджаецца расчараванне.

Толькі на сутыку сумлення і веры
Нарадзіцца мужнасць.

Бівень маманта,
Знойдзены каля Юравіч,
Працяў дваццаць сем тысячагоддзяў
Нашай сёвай гісторыі
І вытыркнуўся
У дні сягонняшнім.

Трыялеты «Паўночных Афінаў»

Вясновы парк

Парк англійскі ў вясновым блакіце
першых кветак, туманаў, паветра.
Кожны лісік вяртае ў рэтра
парк англійскі ў вясновым блакіце.

Першы чмель задрамаў на ракіце,
што як зыбка люляецца ветрам.
Парк англійскі ў вясновым блакіце
першых кветак, туману, паветра.

Паланэз

Праз адчыненыя вокны
далятае паланэз.
Ловіць гукі белы бэз
праз адчыненыя вокны.

Гутарка сялянак змоўкне
і знямеюць сад і лес...
Праз адчыненыя вокны
далятае паланэз.

У старажытнай зале

У каміннай высокай зале
старажытны раяль спачывае,
ён разладжаны, ён не грае
у каміннай высокай зале.

А бывалі раней тут балі,
грала музыка тут жывая...
У каміннай высокай зале
старажытны раяль спачывае.

Ала КЛЕМЯНОК

Шчаслівя вершаў не пішуць,
Шчаслівя графаманяць,
А той, хто мне запярэчыць,
Мякка кажучы — зманіць.
У ішчасці душа спачывае,
Нібы ў нірване анёлак,
Якога нішто не кранае,
Ні ноч не хвалюе, ні золак.
Прыгожыя стройныя вершы
Кладуцца на аркуш белы...
Сярод графаманаў ты першы,
Калі пішаеш роўна і смела.
Але ў радках нязграбных,
Дзе мора сумніву і болю, —
Сапраўднай паэзіі водар,
Яго не забудзеш ніколі.

Тацяна ПЯШКО

ФРАНЦУЗСКІ ПРАЕКТ

Апавяданне

Калі б хто пацікавіўся ў Міхася, ці любіць ён школу, то спачатку хлопец успомніў бы Тамару Сяргееўну, настаўніцу, што вучыла яго з першага па чацвёрты клас, і на пытанне адказаў бы словамі бацькі, загадчыка малочна-таварнай фермы прыгараднага сельскагаспадарчага кааператыва, што хутчэй «не» чым «так». Жанчына ва ўросце, у адным і тым жа гарнітуры, з аднымі і тымі ж акулерамі з павелічальнымі шкельцамі на тоўстым носе-бульбіне, гаварыла, калі вучань прасіў дазволу выйсці з класа: «Хутка званок, прагучыць званок і выйдзеш». Цяпер жа, калі Міхась ужо ў пятым класе, на пастаўленае пытанне адказаў інакш: хутчэй «так», чым «не». Настаўнікаў у старшых класах столькі, што і пальцаў на руцэ не хопіць, каб пералічыць. І не толькі пажылыя, як Тамара Сяргееўна, а шмат маладых.

Міхась з кожным днём упэўніваўся ў тым, што ім здорава пашанцавала з класным кіраўніком Ганнай Сяргееўнай. Настаўніца нагадвала дзяўчынку — невялічкая ростам, мініяцюрная. Як прыкмеціў Міхась, дзеці ўвогуле любяць маладых настаўнікаў. У іх столькі рухавасці, неверагодных ідэй, дзёрзкіх думак, прапанов; як правіла, палкі энтузіязм маладых педагогаў біў праз край, выліваўся праз берагі. Багатай фантазіяй маладзёў заражала літаральна ўсіх.

Раней Міхась не мог пражыць і дня, каб не паганяць у двары мяч, бегаў на трэніроўкі ў спартыўную школу. Цяпер жа хлопца ўзяла ў палон гісторыя. Гэты прадмет выклала класны кіраўнік, ад яе залежала, што на першы план выйшлі гульні «Што, дзе, калі?», віктарыны на гістарычныя тэмы, экскурсіі, паходы. Шмат часу адбіралі камп'ютар, мабільнік. На адной з класных гадзін Ганна Сяргееўна ўспомніла і расказала пра сваю вучобу ў школе. Тады, па словах настаўніцы, асаблівае значэнне надавалі працоўнаму навучанню. Кожнай восенню на грузавіках са звонкімі песнямі ездзілі ў калгас на ўборку бульбы, цукровых буракоў. Збіралі і яблыкі, а вясной — каменні на палях. Расказвала Ганна Сяргееўна пра гэта вельмі цікава, з усмешкай. Самае галоўнае — за работу калгас плаціў грошы. Гэта так важна — мець грошы на кішэнныя расходы. І гэта, прашу адзначыць, гаварыла настаўніца пры развітым сацыялізме. Цяпер жа, пры пераходзе да рынкавых адносін, калі грошы, фінансы набылі новае гучанне, асабліва важна выходзіць маладзёў, каб яна адчувала сябе як рыба ў вадзе ў такіх паняццях, як бізнес, менеджмент, увогуле ў такой новай справе, як прадпрымальніцтва.

Дзіцячыя гады Міхася супалі з тым часам, калі ў краіне загаварылі аб прадпрымальніцтве, калі, як грыбы пасля дажджу, спярша ўзніклі новыя гандлёвыя кропкі, потым выраслі гаспадарствы «Еўраопт», «Алмі», калі прафесію касманauta адцягнулі на другое месца прадпрымальнік. Ідэі прадпрымальніцтва, здаецца, захапілі і Ганну Сяргееўну. Неяк на вочы настаўніцы трапіла аб'ява ў мясцовай газеце. Сярод прапанов «куплю свінню», «куплю карову» нехта, схваціўшыся пад нумарам мабільнага тэлефона, аб'явіў, што купляе слімакоў вінаградных. Падумалася, нейкі дзівак, а магчыма, спецыяліст па французскай кухні, рашыў адкрыць свой бізнес на тым, на што да яго ніхто і ўвагі ніколі не звяртаў. З літаратуры Ганна Сяргееўна памятала, што ў Францыі ведаюць смак не толькі жабінай лапкі, але і вінаграднага слімака. У памяці адклалася інфармацыя, што тую незвычайную страву для нас назвалі ці то бургундскай, ці то рымскай.

Вясной у лесе, на балотах, у парках гэтых слімакоў пасля дажджоў процьма. Сапраўды, недзе за мяжой гэтая сыравіна выкарыстоўваецца для далікатэсных страў, а чаму ж нам не паспытаць гэтага смакоцця? Трэба ж камусьці пачынаць. Некалі народ і бульбу не прымаў, адцураўся як мог, пратэсты вырасталі нават да бульбяных бунтаў, а цяпер гэта «другі хлеб». Хаця дана на слімакі была невысокая, але ніхто з класа пасля таго, як прачы-

талі аб'яву, не адмовіўся ад спакусы зарабіць грошы на кішэнныя расходы. Спрачаліся нядоўга, рашылі дзейнічаць неадкладна, зрабіць вылазку нават сёння, пасля ўрокаў, таму што раніцай прайшоў лівень, такім чынам, нават сама прырода паспрыяла стварэнню найлепшых умоў. Па прапанове Ганны Сяргееўны, вучням адводзілася гадзіна часу, каб змаглі занесці дамоў рукакі з кнігамі, перакусіць ды пераадзецца, узяць посуд для сыравіны і зноў сабрацца ў школе. Хлопцы выдатна ведалі мясціны, дзе гэтых жывёлін аж зашмат: на ўскраіне горада, у лагчыне за гаражамі. Васька Бублоў з іхняга класа, бацька якога летась адкрыў у горадзе магазін «Тыгунь», назваў новае класнае мерапрыемства «французскім праектам».

Міхась вырашыў не адставаць ад калектыву, узяць самы актыўны ўдзел у мерапрыемстве. Гэтую гадзіну, вызначаную арганізатарамі для паходу па слімакоў, ён правёў у школе, таму што за гэты час хлопец не паспяваў з'ездзіць у вёску за тры кіламетры.

Роўна праз гадзіну клас быў у поўным зборы. Ганна Сяргееўна пахваліла ўсіх за пунктуальнасць, адзначыла, што ў будучыні такія рысы, як дакладнасць, пунктуальнасць, дапамогуць стаць паспяховым.

Ужо праз паўгадзіны юныя прадпрымальнікі дабраліся да гаражоў на ўскраіне горада. Высокія вербы, гонкія таполі, купчастыя вольхі, трава, роўная з падлеткамі, зараснікі чароту стваралі ўражанне, што клас апынуўся ў джунглях. Але гэта было ідэальнае месца для царства лягушак, смаўжоў і іншай балотнай жывёнасці. Хлопчыкі і дзяўчынкі, толькі апынуўшыся пад кронамі дрэў, разбіліся на групкі. Адны радасна ўскрыквалі ад першых знаходак, другія асцярожна азіраліся, баючыся згледзець вужакаў, з небяспекай і сполахам глядзелі ўніз, калі нечакана пад нагамі раздавалася храбусценне. Міхась часта з бацькамі, сябрамі хадзіў у лес па грыбы, здаралася, што вяртаўся дамоў амаль ні з чым, але сёння яму яўна шанцавала. Аднакласнікі з затоенай зайздрасцю глядзелі на важкі Міхасёў пакет, які ўвачавідкі таўсцяў, набіраў вагу, адцягваў руку. А за плячыма — рукаві з падручнікамі і спартыўная форма. Хлопца сагравала, падбадзёрвала думка, што ўсе яго намаганні і старанні акажуцца недарэчнымі, калі на выручаных грошы прынясе дамоў сястрычкам снікерс і прыгаршчы дарагіх шакаладных цукерак «Мішка на поўначы».

Ганна Сяргееўна прасіла спыніць збор і адправіцца на нарыхтоўчы пункт, атрымаць заробак. Аднак беспаспяхова. Падлеткі, захопленыя агульнай справай, увайшлі ў азарт, упрошвалі працягваць пошукі.

Перспектыва цягнуцца праз горад на нарыхтоўчы пункт прадпрымальніка не задавальняла Міхася. Да таго ж хлопец не абедаў, хацеў есці, таму рашыў спыніць пошукі слімакоў. Ён зараз жа пойдзе дамоў, а здаваць сыравіну будзе заўтра.

Міхась не адразу заўважыў насцярожана-дзіўныя позіркі пасажыраў у аўтобусе на яго пакет. А зразумеўшы, зжахнуўся: куртка і штаны пакрыліся брудным чорна-зялёным налётам. Мокрая трава, пустазелле, якой хлопец не ведаў і назвы, галіны дрэў і кустоў, што чапляліся за вопратку, пакінулі на адзенні непрыемную адзнаку. Міхась уявіў заклапочаны твар маці, адчужана-гнеўны позірк бацькі, і прыўзняты настрой ад багатага ўлову адразу прапаў.

Дома Міхасю спачатку пашанцавала: удалося незаўважна пракрасціся з пакетам у спальны пакой, засунуць яго пад ложка. Але толькі ён падняўся з падлогі, як над вухам пачуў матчыны голас.

— Міша, а што ты зрабіў з курткай?

— Што?

— А штаны якія ў цябе... У чым заўтра ў школу пойдзеш? Няўжо мне прыйдзеца суткамі не выключаць

пальную машыну? Не маленькі, павінен разумець, што адзенне трэба шанаваць, не гойсаць абы дзе. Дзе ты быў? Зноў тайна?

— Ніякай тайны няма. Збіралі пасля ўрокаў слімакоў. Васька Бублоў назваў мерапрыемства «французскім праектам». У гарадку адзін прадпрымальнік прымае слімакоў.

— Навошта?

— Будзе замарожваць, за мяжу адпраўляць. У Францыю. За валюту.

Ноччу, калі ўсе спалі, пакетам пад ложкам зацікавілася кацяня, сваімі вострымі зубкамі паабдзірала тонкую плёнку.

Сярод ночы пазванілі па тэлефоне, для сям'і начныя званкі — звычайная справа: калі нешта здаралася на ферме, званілі загадчыку фермы. Звычайна на званкі адказваў бацька. Вартаўнік з фермы на гэты раз паведаміў пра цяжкасці з расцёлам каровы-рэкардысткі. Бацька падхапіўся з ложка і толькі ступіў босымі нагамі на падлогу, як адчуў: пад ім нешта хруснула. Спачатку падумаў, што няйкакш вечарам не паднялі раскіданыя дзіцячыя цацкі, але храбусценне паўтарылася і на кухні. Гэтым разам пад пяткай трапілася нешта вільготнае і слізкае. На шум паднялася маці, уключыла святло. Падхапіўся з ложка і Міхась, кінуўся на кухню і ўсё зразумеў. На падлозе, на стала і на крэслах, нават на сцяне — усюды былі чорныя плямы слімакоў, што распаўзліся з пакета. Раздаўленыя бацькам смаўжы выклікалі агіду.

— Што гэта? — бацька глядзеў на Міхася. — Французскі праект?

— Які праект?

— Маці мне ўчора расказала.

Міхась не адказаў.

— Ганна Сяргееўна чаму вучыць? Французскай мове?

— Гісторыі. Яна расказала, што слімакі за мяжой — вялікі далікатэс. У Францыі іх падаюць у рэстаранах. За вялікія грошы. Мы збіралі сёння ўсім класам. Я заўтра панясу ў ларок. Іх прымаюць для адпраўкі за мяжу. За валюту.

— Не заўтра, а сёння панясеш. І не ў ларок, а на сметнік, — бацька акінуў гнеўным позіркам атакаваную смаўжамі кухню і гаропкай хадой паспяшаўся на ферму, дзе нечакана ўзніклі праблемы.

Дараніцы Міхась з маці збіралі слімакоў, даставалі з самых розных куткоў, потым вынеслі на сметнік, выкінулі разам з пакетам.

На сняданак маці падрыхтавала боршч, паставіла перад кожным талерку з ежай, і сям'я дружна запрацавала лыжкамі...

І тут нечакана бацька папярхнуўся. Міхась падняў ад талеркі вочы: бацька з гідлівасцю адштурхнуў ад сябе боршч, ускочыў з крэсла. Маці пацікавілася талеркай мужа.

— І як ён сюды забраўся? — не магла паверыць гаспадыня, разглядаючы невялічкага слімака.

— Думаю, усё ж гэты ўрок пойдзе табе на карысць, — голас бацькі палагаднеў.

— Які ўрок? — не зразумеў Міхась.

— Французскі ўрок. А раней быў яшчэ ўрок французскага. Не чытаў? Ёсць такое апавяданне. Там настаўніца з такім аболтусам, як ты, на грошы гуляла. У сценку. Чытаць трэба болей, а не сядзець гадзінамі на камп'ютары. Той ігрок хаця чалавекам стаў, а ты... Ці станеш? Хутчэй «не», чым «так», — бацька павярнуўся, пайшоў у прыхожую, каб адтуль адправіцца на ферму.

Калі б цяпер у Міхася спыталі, ці любіць ён школу, то адказаў бы, як бацька, што быў спецыялістам у жывёлагадоўлі і яшчэ ведаў літаратуру — класічную і сучасную, хутчэй за ўсё: і «так», і «не».

НАТАТКІ Ў ЦІШЫ

Газонакасілкай па вершах

Як асэнсоўваць беларускую літаратуру, як правільна чытаць і разумець паэзію, на што пры гэтым варта звяртаць увагу, абмяркоўвалі на творчай сустрэчы, арганізаванай кампаніяй «МТС» у рамках праекта «БелЛіт: Мабільны гід». Госцем была паэтэса Вальжына Морт. Яна вучыла ўдзельнікаў семінара глыбока чытаць вершы, каб зразумець, чаму менавіта паэзія служыць паскаральнікам мыслення. Давялося разбурыць некаторыя школьныя міфы.

Вальжына Морт вядомая не толькі ў Беларусі, але і ў ЗША, дзе жыве і выкладае ва ўніверсітэце, выдала там ужо 2 зборнікі паэзіі. Апошняя яе кніга вершаў, «Эпідэмія ружаў», выйшла ў 2017 годзе ў Мінску. Яна дзёрзка ва ўсім. Таму і гаворыць, што зараз паспрабуе «газонакасілкай прайсціся па школьных метадах чытання беларускай літаратуры».

— Правілаў, як чытаць паэзію, няма. Альбо кожны новы верш выбірае новыя правілы, якія немагчыма пераймаць потым новаму вершу. У жыцці ўсё прасцей. Калі мы гаворым з сябрамі, калегамі, калі прыходзім у краму, то хочам, каб нас зразумелі хутка і дакладна і не было непаразуменняў. Таму карыстаемся ўтылітарнай мовай, — разважала літаратарка.

Паэзія, па сцвярджэнні В. Морт, жыве ў шматзначнай мове, у няпэўнасцях. Калі праявіць кантэкст звукае значэнне слова да адной кропкі, то паэтычны робіць нешта супрацьлеглае. Ён дае слову магчымасць бясконца раскрывацца. Там у слова невычэрпныя магчымасці нешта значыць. Калі ў кавярні мы замаўляем торт і каву, гэта значыць, што хочам менавіта торт і каву. А што значаць гэтыя ж словы ў вершы, не даведаемся, пакуль не дачытаем да канца.

У прозе мы рухаемся заўсёды наперад, ідзем ад слова да слова. А паэзія існуе не толькі гарызантальна, але і вертыкальна. Словы пачынаюць граць: пэўным чынам паўтараюцца націскі, інтанацыі, рытм; словы злучаюцца паміж сабой у стасункі. Праз гэта атрымліваецца поле сэнсаў і значэнне слова ўзбагачаецца рознымі кантэкстамі. Яны раскрываюцца, пакуль чытаецца верш. Мова — маршрут, дырыжор па вершы.

Напісаць верш, скарыстаўшыся вобразамі па інерцыі, і за рыфмаваць проста. Але рыфма — гэта не ўпрыгожанне, не аздоба, а таксама поле сэнсу, у якім розныя словы сыходзяцца. І мы бачым: словы насамрэч не такія і розныя. Яны пачынаюць гуляць, «танчыць» адно з адным. Рыфма — самы старажытны элемент паэзіі. Націскі, інтанацыі, рытм — словы, якія супадаюць па гэтых элементах, яднаюцца ў сем'і і пашыраюць значэнні адно аднога ў нечаканых напрамках. Акрамя гэтага, Вальжына прапаноўвае звяртаць увагу на гукаспалучэнні, на тое, у якім парадку літары ідуць у вершы. Гэта дае адчуванне паэтычнага верша.

Асаблівае значэнне маюць паўторы, гэты сэнс закладзены ў самой назве «versus» — абарот. Найлепш атрымліваюцца паўторы без паўтораў (варта згадаць «Раманс» Максіма Багдановіча). Тады верш «паварочвае» і з'яўляецца новым сэнс. Нам толькі падалося, што мы яго «злавілі», з'явілася пачуццё, што мы дайшлі да нейкага разумення — і раптам верш «збочвае» — добрае адчуванне, якое дае паэзія.

Вальжына згадвае распаўсюджаныя школьныя міфы, альбо штампы, адносна паэзіі:

- На ўроках настаўнік пытаецца: «што аўтар хацеў сказаць гэтым вершам?» Насамрэч верш і ёсць мэта. Гэта выказванне, поле сэнсу. Мы можам прайсціся па ім і паглядзець, як нараджаюцца сэнсы. І атрымаць ад гэтага задавальненне. Гэта вопыт пошуку сэнсу, які мы ніколі не знаходзім.

- Аналіз верша — гэта яго інтэрпрэтацыя. Насамрэч інтэрпрэтацыя — гэта калі мы цягнем верш у адназначнасць. Але верш не дае адказаў на пытанні, а толькі задае больш глыбокія пытанні.

- Лірычны герой атаясамляецца з аўтарам. Зазвычай пачынаюць з біяграфіі аўтара. Але літаратурнае «я» паказвае, як паэт збірае ад біяграфіі. У Шэкспіра «я» — гэта не ён. І аўтар, і сэнс нараджаюцца ў тэксце. І ў гэтым радасць.

- Шчырасць як якасная характарыстыка. Гэта як з біяграфіяй. Самае смешнае пытанне, якое даводзілася пачуць: «Усё, пра што вы пішаце, з вамі здарылася? Гэта шчырае?» І шчырасць, і праўда мусяць быць паэтычнымі. Паэт вінен толькі паэзіі. Паэзія вымагае шчырасці слухання гуку, мовы, сэнсу. Усё іншае — не істотна.

- Літаратурная мова — правільная і гладкая. Зусім неабавязкова мова мусяць быць правільнай з сацыяльнага гледзішча. Самая цікавая паэзія змешвае высокі і нізкі стылі, можа і спяваць, і на жаргонне крыху. Катул сказаў: «Няма нічога больш амаральнага за правільнасць у мастацтве». Паэт ідзе за мовай, а куды яна яго прывяла, залежыць ад яго густу.

Яна БУДОВІЧ

Вальжына Морт падчас семінара.

Фота Сяргея Лукінова.

Дакрананне — гэта не поста нейкі рух, свядомы ці несвядомы. Дакрананне да іншага чалавека — нават выпадковае — заўсёды мае сэнс ці вынік. Альбо нават наступствы. Бо гэта — кантакт, за якім ідзе абмен энергіяй, эмоцыямі, думкамі. І часам выпадковыя, як падаецца, дакрананні могуць весці за сабой цэлую чаргу падзей, якія мяняюць жыццё...

Голас актрысы Зоі Белавосцік часам гучаў грамчэй, а часам дрыжэў і стрымана, паступова сыходзіў у цішу. Яна чытала ўрыўкі з кнігі «Гісторыі і нататкі» Ядзвігі Адамчык. Вельмі па-жаночку, прачула, нібыта спатыкаючыся на паўзах, але менавіта такія нечакана-нябачныя прабелы паміж сэнсамі (заклучанымі ў словах) бываюць падобныя на выбоіны на дарозе. І тады хочацца спыніцца ці пайсці ў іншы бок.

У фатографіі і перакладчыцы Ядзвігі Адамчык так і адбылося: сваю кнігу яна пісала «ў паўзах»: падчас вандровак па розных краінах і паміж працай. Паміж жыццёвымі адрэзкамі, што ўзніклі ў залежнасці ад судакранання з людзьмі, не толькі блізкімі сваякамі, сярод якіх тага-пісьменнік і мама-фотамастачка. Хоць бацькоўскі ўплыў — і нават трэба браць раней, ад дзядуль і бабуль — адчувальны ў жаданні маладой прывабнай жанчыны збягаць у словы ці знаходзіць у іх спакой. Можна нават за аснову для сюжэтаў браць тыя эпізоды, што перажываеш сам, апісваць свае адчуванні і думкі, занатаваныя ў дзёніку. Спачатку ты нібыта размаўляеш з ім, потым ён размаўляе за цябе з іншымі. Калі яго старонкі становяцца часткамі кнігі. Шлях, які скарыстоўвалі шмат якія пісьменнікі раней, ды і цяпер скарыстоўваюць.

Мастацтвазнаўца Аляксандр Зіменка адзначаў, што кароткія апавяданні і дзёнікавыя нататкі Ядзвігі Адамчык, уключаныя ў яе першую вялікую кнігу, сталі адлюстраваннем эстэтычных густаў сённяшніх пакаленняў. Да таго ж пакалення належыць Захар Кудзін, які стаў аўтарам ілюстрацый да кнігі і аформіў яе вокладку. Таму атмасферу ў галерэі «Арт-Беларусь», дзе адбывалася прэзентацыя, яшчэ да яе пачатку вызначыла серыя графічных работ мастака: імклівыя вобразы, у якіх адлюстраваны рух, трансфармацыя, зменлівасць з'яў (людзей) і імгненні настрояў.

Зрэшты, на выявы «накладваліся» і словы. Не толькі тыя, што схаваныя ў двух раздзелах кнігі — «Запіскі з другога боку», «Веласіпедныя хронікі» і «Сто грам гісторый». Не хаваў радасці ад такой «трансфармацыі» дачкі тага Адам Глобус, якога Ядзвіга назвала настаўнікам у літаратурнай справе. А ўрокі не павінны праходзіць дарэмна. І, хто ведае, можа, наступная кніга будзе ўжо цалкам на беларускай мове? Спраба ёсць. І ёсць жаданне скіроўвацца ў беларускі бок нават падчас вандровак па свеце: каб паглядзець і параўнаць, што там, а што дома, чым мы адметныя.

Марыя АСПЕНКА

СПАТКАННЕ З ЛЕСАМ

«Путешествие в мир природы Беларуси» — адна з найлепшых кніг, прысвечаных фаўне нашай краіны. Аўтар выдання Ігар Бышнёў — біёлаг, старшыня грамадскага аб'яднання «Ахова птушак Беларусі», рэжысёр шматлікіх дакументальных фільмаў пра беларускую прыроду. Кандыдат біялагічных навук і адначасова лаўрэат шматлікіх кінафестываляў нагадвае пра ўнікальнасць навакольнага свету, галоўным чынам беларускіх лясоў, якія займаюць трэцюю частку тэрыторыі краіны.

У кнізе змешчаны артыкулы, прысвечаныя васьмідзесяці лясным жыхарам. Некаторыя тэксты нагадваюць апісанні з энцыклапедычнага даведніка, але пра многіх жывёл аўтар паведамляе цікавыя факты, вядомыя толькі добрым знаўцам беларускай прыроды. Напрыклад, рэмес звычайны, які належыць да роду сініц, — найлепшы ў Еўропе будаўнік гнёздаў. Гняздо рэмеца прыгожае, цёплае і трывалае, у некаторых краінах дзеці нават збіралі гнёзды рэмеца і насілі замест хатняга абутку. Цікава і тое, што з ласкі Крыстафора Калумба ў Беларусь амаль знікла еўрапейская норка: яе месца заняла амерыканская норка, прывезеная ў нашу краіну ў 1954 годзе. Крыху мацнейшая, большая па памеры, менш патрабавальная іншаземка заняла колішнія ўладанні еўрапейскай норкі, якая цяпер на мяжы знікнення...

Вялікая вартасць выдання — шматлікія фотаздымкі Дмітрыя Якубовіча, Наталлі Цецярэўскай, Віктара Казлоўскага, самога Ігара Бышнёва і яго сыноў Мікіты і Ільі, якія дапамагаюць бацьку ствараць новыя кінафільмы. Ласуецца парэчкамі мядзведзь, разбягаюцца маленькія чарапашкі, хаваецца ў дрэвах вуж — у сучасным урбанізаваным свеце пабачыць гэта, здаецца, немагчыма. Але ў кнізе імгненне спыняецца: аблізваецца рысь, прыслухоўваецца да чалавека зайц, утульна спіць у сваім жытле вожык. Некаторыя старонкі аздоблены графічнымі малюнкамі жывёл і птушак, а таксама выявамі іх слядоў.

Выданне будзе цікавае як для дарослых, так і для дзетак, якія толькі пачынаюць знаёмства са светам беларускіх лясоў. «Путешествие в мир природы Беларуси» — кніга нашмат больш рэалістычная, чым літаратурна-мастацкія выданні для маленькага чытача. Насельнікі лесу ў кнізе Ігара Бышнёва — не толькі мілія і пухнатыя стварэнні, але і драпежнікі, небяспечныя для меншых сусродзічаў і нават для чалавека. Разам з тым шматлікія фотаздымкі нагадваюць, як важна захаваць разнастайнасць прыроды, наколькі каштоўнае кожнае жыццё ў нашым вялікім свеце.

Марыя ШЧЫПАНАВА,
Алеся ЛАПЦКАЯ

У чачэнскім часопісе

Неаднойчы ў апошнія гады чачэнскі грамадска-публіцыстычны і літаратурна-мастацкі часопіс «Нана» («Наці») звяртаецца да беларускай літаратуры.

Вось і ў першым нумары за 2018 год — новая беларуская публікацыя (часопіс выходзіць адзін раз у квартал накладам 1000 экзэмпляраў). На два часопісныя развороты падборкай з сямі вершаў прадстаўлена паэзія Таццяны Сівец. Вершы пададзены па-беларуску і па-чачэнску. Падборцы папярэднічае вялікая прадмова, дзе раскажваецца пра творчасць маладой і таленавітай беларускай паэтэсы. Перакладчыца вершаў на чачэнскую мову — Лула Куні.

Імя перакладчыцы добра вядома ў Беларусі. На працягу некалькіх апошніх гадоў яна часта выступае з вершамі ў беларускіх літаратурна-мастацкіх выданнях, у тым ліку — і ў газеце «Літаратура і мастацтва».

Звяззаныя з перакладчыцай з Грознага, удалося даведацца, што «Нана» сістэмна збіраецца прыадчыняць акно ў свет беларускай паэзіі, якая ствараецца сёння. Найперш — жаночай паэзіі. Запланаваны да друку ў перакладзе на чачэнскую мову публікацыі вершаў Юліі Алейчанкі, Марыі Кобец, Людмільі Рублеўскай і іншых вядомых у Беларусі паэтэс.

Сяргей ШЫЧКО

Конкурс «Урокі сучаснасці»

ДЗІВОСНЫ СВЕТА КАЗКІ

Урок пазакласнага чытання ў 3 класе па кнізе У. Мазго «Цуда-вуда»

Абгрунтаванне актуальнасці тэмы. Школьная праграма прадугледжвае вывучэнне твора з беларускай дзіцячай кнігі, якую можна атрымаць у бібліятэцы. Сярод выданняў, якія вельмі падабаюцца вучням пачатковых класаў, — кніга Уладзіміра Мазго «Цуда-вуда» (2008).

чэнцы згадваюць аўтара твора. Дадатковыя пытанні:

Чым падобныя ўсе казкі? На якія тры групы падзяляюцца казкі?

Заданне 3. «Адгадай героя». Настаўнік называе якасці героя казкі (*хітрая, рыжая, махлярка; баязлі-*

Хто галоўны герой казкі? Чым ён любіў займацца ў вольны час?

У які момант вы заўважылі, як рэальнае пераплітаецца з казачным?

Што напружыла дзеянне і яшчэ больш прыцягнула вашу ўвагу?

Які кампазіцыйны прыём, характэрны для казкі, выкарыстоўвае аўтар у гэтым творы?

Якія моўныя сродкі выкарыстоўвае аўтар?

Якую парадку выказвае пісьменнік? На якую сур'езную думку натхняе У. Мазго чытача?

Васілінка прапануе гульні «Збяры прыказку». Дзеці складаюць прыказкі па пачатку і заканчэнні, зачытваюць і тлумачаць іх сэнс.

Пытанне для вучняў:

Ці падыходзяць прыказкі да працытанага твора?

Прыказкі:

Хто любіць трудзіцца, (...таму без працы не сядзіцца).

Вось на свеце як бывае: (...хто працуе, той і мае).

Хочаш есці калачы, (...так не сядзі на пячы).

Дзе гультай ходзіць, (...там зямля не родзіць).

Дамашняе заданне: падрыхтавацца да курсу на лепшага чытальніка па творах У. Мазго.

Напрыканцы настаўнік звяртаецца да вучняў з пытаннямі:

З якім аўтарам вас пазнаёміў сёння вусны часопіс?

Каму прысвяціў большасць сваіх твораў У. Мазго?

Чым вас зацікавіла прачытаная казка?

Бібліятэкар запрашае дзяцей часцей наведваць бібліятэку і браць для самастойнага чытання творы У. Мазго і іншых беларускіх пісьменнікаў.

Удзел вучняў у занятках. Новая форма ўрока вельмі спадабалася вучням: навучыліся вылучаць асаблівасці казачнага жанру, аналізаваць прачытаны твор. Урок атрымаўся цікавы дзякуючы ўдзелу бібліятэкара і вучняў старэйшых класаў.

Вынікі. Заняткі выдаліся паспяховымі, бо творы Уладзіміра Мазго вельмі падабаюцца дзецям. Паэт умее весці размову з юнымі чытачамі, як з самымі добрымі сябрамі, на даверлівай ноце. Амаль усе ягонныя вершы і казкі вясёлыя, прасякнутыя цёплым гумарам, нешматслоўныя, энергійныя і гуллівыя, як і самі дзеці. Пісьменнік звяртаецца да клопатаў і захапленняў сённяшніх хлопчыкаў і дзяўчынак.

Святлана БУЙКО, настаўніца вучэбна-педагагічнага комплексу Вензавецкі дзіцячы сад — сярэдняй школы

Уладзімір Мазго на сустрэчы ў школе.

Фота Кастуся Дробова.

вы, маленькі, даўгавухі і г.д.), а дзеці называюць, каму гэтыя якасці належаць.

Настаўнік прапануе ўспомніць прозвішчы беларускіх пісьменнікаў-казачнікаў, чые творы вучні чыталі на ўроках.

Пасля размінкі клас ідзе ў школьную бібліятэку. Для навучэнцаў арганізавана выстаўка кніг Уладзіміра Мазго. Гасцей вітаюць літаратурныя героі Васілёк і Васілінка — падрыхтаваныя вучні старэйшых класаў.

Бібліятэкар расказвае пра творчасць паэта. Васілёк зачытвае верш Міколы Маляўкі «Вось дзеці гуляюць...». Васілінка прапануе абмеркаваць ідэю верша і разам з вучнямі разважае, што патрэбна, каб скласці казку.

Васілёк прадстаўляе кнігу У. Мазго «Цуда-вуда». У кнігу ўвайшлі кароткія, але дасціпныя загадкі, вершы і песні. Але любімы жанр У. Мазго — казка. Адна з казак дала назву ўсяму зборніку. Гэты твор — магчымасць прыгадаць казкі пра цуда-рыбу кіта, пра чарадзейныя рэчы.

Васілёк зачытвае зачын: «Жыў ля сажалкі Міхалка...». Пасля праслухвання казкі дзеці называюць рэальныя і казачныя падзеі і сітуацыі. Затым прапануецца самастойнае чытанне казкі, вызначэнне незразумелых слоў. Вядзецца слоўнікавая работа.

Аналіз твора. Вучні адказваюць на пытанні:

Вера ў сяброўства і дабрыню, любоў да роднай мовы, добразычлівае стаўленне да навакольнага свету — вызначальныя тэмы творчасці Уладзіміра Мінавіча. Мастацкае слова спараджае спачуванне, спагаду і радасць, а мудрыя думкі выклікаюць павагу, прадвызначаюць гуманныя ўчынкi.

Арыгінальнасць урока. Форма ўрока — вусны часопіс «Сучасныя пісьменнікі і паэты — дзецям!» з элементамі метадыкі «Жывая кніга». Месца правядзення — школьная бібліятэка. У занятках удзельнічае бібліятэкар. Яна запрашае вучняў на завочную сустрэчу з сучаснымі беларускімі пісьменнікамі і паэтамі. Новая старонка вуснага часопіса прысвечана творчасці земляка, ураджэнца гарадскога пасёлка Зэльва, паэта-песенніка Уладзіміра Мазго.

На пачатку ўрока, каб настроіцца на працу, настаўнік прапануе гульні «Разумнікі і разумніцы».

Заданне 1. «Пазнай казку!». Настаўнік зачытвае ўрыўкі з казак, навучэнцы ўгадваюць, з якіх. Дадатковыя пытанні:

На якія дзве групы можна падзяліць усе казкі?

Чым адрозніваюцца казкі народных і аўтарскія?

Казкі могуць быць вершаванымі і празаічнымі. Прывядзіце прыклад.

Заданне 2. «Чыя казка?». Настаўнік называе галоўных герояў казкі, наву-

Выдавецкі кошык

Кніга «**Лошница**» (серыя «Малая радзіма: Барысаўскі раён») — працяг выдавецкай серыі кніг, прысвечаных Барысаўшчыне. Сучасны аграгарадок Лошніца мае старажытную гісторыю. І хаця першая летапісная згадка датуецца 1563 годам, даследчыкі мяркуюць, што на самай справе час заснавання паселішча значна ранейшы. Аўтары кнігі — **Ліліяна Анцух, Аляксандр Бялябін, Міхаіл Мацельскі** — ураджэнцы Барысаўскай зямлі, людзі неабякавыя і дасведчаныя ў гісторыі роднага краю. Чытач зможа пазнаёміцца з гісторыяй мястэчка ад старажытнасці да нашых дзён, атрымаць дакладную і падрабязную інфармацыю пра адметнасці сацыяльна-культурнага жыцця сённяшняй Лошніцы. Асобны раздзел прысвечаны храмам і лёсам святароў Барысаўшчыны. Выданне шчодро аздоблена фотаздымкамі, копіямі архіўных дакументаў, літаратурнымі творами.

Кнігі пра дзяцей неабавязкова павінны быць лёгкія і забаўляльныя — пра гэта ўжо даўно кажуць псіхологі. Дзеці здольныя разумець значна болей, чым мяркуюць дарослыя, імкнучыся засцерагчы іх ад складаных тэм і няпростых пытанняў. **Ганна Чыж-Літаш** у кнізе «**Дарункі Бога**» («Дары Бога») прапануе паглядзець на свет вачыма дзесяцігадовай дзяўчынкі Алены, якая прыехала на летнія канікулы да бабулі ў Баранавічы (дзеянне адбываецца ў 1997 годзе). Аўтарка апісвае не толькі любоў і сяброўства, але і здраду, і жорсткасць, і нячуласць бацькоў да сваіх дзяцей, не зразумелыя ўзгадаванай у добрай сям'і Алене. Кніга, дзе ўздымаюцца актуальныя псіхалагічныя пытанні ўзаемаадносін паміж бацькамі і дзецьмі, паміж аднагодкамі, адна з якіх — дзяўчынка-інвалід, на фоне не заўсёды прывабнай сацыяльнай штодзённасці вучыць найперш любові. Цудоўны апавед для сямейнага чытання.

Чарговая кніга серыі «Несур'езна пра сур'езнае» мае гуллівую назву «**Жонка на гадзіну**». Аўтар **Андрэй Сідарэйка** прапануе чытачам хаця б на кароткі час перастаць быць безаганна-ідэальнымі і дзволіць сабе... пасмяяцца з саміх сябе. У кнізе некалькі раздзелаў, якія ахопліваюць усе сферы нашага жыцця: сямейныя, вясковыя, офісныя, школьныя і студэнцкія гісторыікі. Нехта пазнае ў галоўных героях сябе, нехта — суседа па лецішчы ці лесвічнай пляцоўцы, а нехта — шэфа ці падначаленага. У зборніку, вядома, не толькі гумар, але і сатыра, дзе пісьменнік звяртаецца да крытычнага асэнсавання самых сучасных «трэндаў» у масавай культуры, выхаванні дзяцей, стварэнні сям'і. Змяняецца рэчаіснасць, змяняецца лад мыслення. Аднак, як сцвярджае А. Сідарэйка, не заўсёды да лепшага.

Аматару літаратуры, безумоўна, узрадуе выхад новай кнігі **Сяргея Трахімёнка «Опера»** (на рускай мове). Раман працягвае тэму папярэдняга твораў (прыгадаем «Гульні капрызлівай дамы» і «Запіскі "чорнага палкоўніка"») пра контрразведчыкаў. Гэтым разам аўтар «наладжвае» тром галоўным героям, былым выпускнікам Вышэйшай школы КДБ, сустрэчу ў Мінску, дзе і разгортваецца асноўнае дзеянне. Дынамічныя дыялогі, нечаканыя сюжэтныя павароты і шпіёнская інтрыга, якая трымае чытача ў напружанні на працягу ўсяго рамана і не раскрываецца да самых апошніх старонак, прыйдуцца даспадобы прыхільнікам творчасці С. Трахімёнка.

Зэгармістры ў гісторыі Беларусі

Сонечныя, вадзяныя, пясочныя, драўляныя, механічныя, электронныя і нават атамныя — колькі існуе розных тыпаў гадзіннікаў у свеце! Аднак за іх вырабам і рамонтам, як і за кожнай справай, стаіць чалавек — зэггармістр. Майстрам гадзіннікавых спраў і прысвечана кніга Анатоля Цітова «Зэггармістры Беларусі» (2017), якая пачыла свет у Мінску ў выдавецтве «Беларусь».

У кнізе разглядаецца развіццё зэггарміцтва на Беларусі з самага пачатку ў XV — XVI стагоддзях і да сённяшніх дзён. Амаль у кожным губерньскім цэнтры Паўночна-Заходняга краю былі гадзіннікавыя цэхі. Зэггармістры лічыліся элітай у асяроддзі даўніх рамеснікаў.

Анатоль Цітоў падрабязна распавёў пра станаўленне і развіццё гадзіннікавага рамяства на Беларусі, сістэматызаваў архіўныя крыніцы, пераклаў фрагменты тэкстаў на мову, зразумелую сучаснаму чытачу. У кнізе зроблены акцэнт не толькі на постаці майстроў, але і на гарады, дзе тыя нарадзіліся, жылі і працавалі.

Аўтар прыводзіць спіс рамеснікаў-зэггармістраў, якія нарадзіліся ці працавалі на землях Беларусі. Гэта ажно 643 імя! А колькі яшчэ невядомых імёнаў? Анатоль Цітоў

дадае да спіса і тых, чые прозвішчы пакуль не ўдакладнены.

Цікава, што аўтар прапануе пазнаёміцца не толькі з агульнымі на ўсёй тэрыторыі Беларусі спробамі развіцця гадзіннікавага рамяства, але і закранае асобныя гарады: Вільня, Мінск, Мазыр, Гародня — буйныя цэнтры зэггарміцтва.

З цягам часу адбылася эвалюцыя механічных зэггараў. З'яўляліся вялізныя вежавыя або хатнія напольныя гадзіннікі з музычным механізмам, які адбіваў кожныя 60 хвілін. Гэта былі куранты. Існавалі і зэггаркі індывідуальнага карыстання — мініяцюрныя механізмы, якія лічыліся прадметамі раскошы і выстаўляліся ўладальнікамі на ўсеагульны агляд.

Колькі каштавалі першыя гадзіннікі і хто мог іх сабе дазволіць? Калі быў пабудаваны першы вежавы зэггар? Чым адрозніваўся зэггар ад паўзэггара? Адказы на гэтыя і шмат якія іншыя пытанні змяшчае кніга «Зэггармістры Беларусі».

Настасся ПЕТРУШКО

Неаб'ектыўная рэальнасць,

альбо Метафары для камунікавання Марты Шматавай

Утворчым асяроддзі яе называюць святлом беларускага мастацтва. Марта Шматава з самага дзяцінства была побач з мастацтвам і ведае, як яно ўплывае на жыццё кожнага, хто хоць на хвіліну задумваецца над яго сэнсам. У маі ў жыцці аўтара адбылася доўгачаканая падзея: у галерэі «Мастацтва» адкрылася яе першая ў XXI стагоддзі персанальная выстаўка «Метамарфозы святла».

Марта Шматава не хавае, што яе мастацтва на дзевяноста пяць працэнтаў жаночае. Сапраўды, у творчасці аўтара складана знайсці твор, дзе б адсутнічаў вобраз жанчыны. У гэтыя выявы яна закладвае шмат сэнсаў: судносіны з наваколлем, крытычнае стаўленне і лепшае разуменне самой сябе, філасофскае ўспрымання жыцця. Яна не займаецца даследаваннем аб'ектыўнай рэальнасці. Аднак бывае, што звяртаецца і да сацыяльнай тэматыкі.

— Кожны мастак імкнецца рашыць тэму твора, прапусціўшы ўсе эмоцыі праз сябе, — расказвае Марта Шматава. — Сродкаў для гэтага безліч, пачынаючы ад таго, што найчасцей абіраеш блізкія тэмы, якія спецыяльна альбо спантанна ўтвараюць серыі. То-бок, творы пэўнага перыяду звязаныя тэматычна — і гэта ўжо адметнасць. Але і кірунак (а ў маім выпадку гэта фігуратыўнае мастацтва, сімвалізм з элементамі сюррэалізму) таксама аб'ядноўвае творы, якія нараджаюцца на тым ці іншым этапе. Я прытрымліваюся пункту гледжання, што асноўная тэма творчасці закладзена ў мастака ад прыроды і ён сам у ёй адлюстроўваецца. Мяне цікавіць чалавек, прычым (пераважна жанчына) і яго (яе) пошукі. Гэта не ёсць выключна асабістыя практыкі і фантазіі: фокус у маіх работах ссунуты з «я» на «іншы», але, безумоўна, як асабіста я адчуваю і разумею законы, згодна з якімі выбудоваюцца ўнутраныя разважанні, рэфлексіі, перажыванні.

У творах мастачкі светапогляд перадаецца фарбамі. За кошт колеру глядач разумее, як мастачка выбудавала кампазіцыю і які настрой задала твору. Аднак не ўсё так лёгка, бо падбор колераў Марты Шматавай асаблівы: у адным творы можна шукаць сонечныя адценні і не знаходзіць, а калі аддалаешся ад работы, усё ж можаш улавіць ледзь бачныя промні яркага святла. У адно імгненне работа становіцца іншай: зіхаціць дабрынёй, дае моцны энергетычны пасыл.

— Згодна з маімі перакананнямі, усе пытанні, якія чалавек задае сабе адносна сэнсу існавання, шляхоў самарэалізацыі, унутранай чысціні, адносіні з момантам альбо вечнасцю, патрабуюць абстрагавання ад

імклінасці часу, — падкрэслівае мастачка. — У карцінах, якія я паказваю на выстаўцы «Метафары святла», няма вонкавага руху. Фармальную структуру карціны ўтвараюць лакальныя каляровыя плямы. У пластычным увасабленні структура аднолькава напружаная па ўсёй паверхні палатна, а дамінанты выяўленыя за кошт найбольш яркіх колераў, светлавых або ценявых момантаў.

Асабліваць у тым, што колеравыя паверхні адначасова падпарадкоўваюцца і фармальна-абстрактнай арганізацыі палатна, і асэнсавана звязаныя з асноўнай ідэяй карціны.

Мастачку цікавіць не свет дзеянняў, а свет роздумаў і адчуванняў. Як сапраўдная жанчына, яна актыўна разважае над тым, як пачуцці могуць змяняць жыццё. І нібыта спыняе час. Ёй падабаецца не спяшацца, а ўцішыні прыслухоўвацца да сябе, аналізаваць.

Марта Шматава лічыць: мастак павінен быць свабодны, каб не трапляць у мітусню, і дазволіць сабе разнаволіцца, зразумець, адчуць задуму, знайсці новыя сімвалы.

— Я не хачу адмаўляцца ад сюжэта, сыходзіць ад свету рэчаў у беспрадметнасць, містычныя практыкі, растварацца ў несвядомым, — тлумачыць аўтар. — Мова сімвалаў мне значна бліжэйшая і, на мой погляд, дазва-

ляе захоўваць зразумелыя камунікатыўныя зносіны з глядачом, што вельмі важна. Бо без глядача і камунікатыўнага мастацтва твор фактычна не існуе — можна смела пакідаць яго на ўзроўні думкі. Гэта складанае і аб'ёмнае пытанне, якое мае ў тым ліку і геаграфічны аспект. Але для сябе я яго вырашыла: не ствараю прастору на палатне цалкам па падабенстве з рэальнай, часта выкарыстоўваю метады калажа, спалучаючы розныя прасторы. Але мае творы нясуць паведамленні ў знакавай форме. Прыкладна як гэта і адбываецца ва ўяўленні, у думках, бо ўсе выявы ў нашай галаве — выяўленыя метафары рэальнасці.

Творы Марты Шматавай — адлюстраванне філасофіі сучаснага свету, прадстаўленае праз прызму ідэалаў, заўважыў мастак Леанід Хобатаў. За гады прафесійнай дзейнасці аўтарскі почырк сфарміраваўся, і скапіраваць яго будзе складана.

— Тэма маёй творчасці — пераадоленне экзистэнцыяльных супярэчнасцяў. Я называю гэта пазітыўным экзистэнцыялізмам, — дзеліцца Марта Шматава. — Сёння патокі інфармацыі руйнуюць сферу прыватнага, індывідуальнага і асабістага. Чалавек занадта ўключаны ў глабальныя працэсы і губляецца ў іх. Часам сама роля чалавека зведзена да функцыі. Я глыбока перакананая ў тым, што абвостранае адчуванне супярэчнасцяў свету не павінна адсунуць у бок імкненні да ідэалаў і пазітыўнага мыслення.

У мастачкі няма адназначнага творчага «рэцэпту» рэалізацыі мастацкай задумы. Твор можа ўзнікнуць перад вачыма абсалютна ясна і спела ў выніку азарэння. Але...

— Найчасцей ідэя да мяне прыходзіць раптоўна, а часам магу яе шукаць. Потым адначасна знаходжу фармальную структуру палатна і пластычныя вобразы галоўных персанажаў, — расказвае мастачка. — І ўсё ж найбольш задавальняльныя вынікі я атрымліваю, калі карціна добра прадумана. А потым, на этапе жывапісу, вельмі важна ўкласці ў яе пачуццё, энергію, жыццё папераменна то карцінай, то ў карціне. Адна апошнім часам больш увагі стала надаваць тэхнічным момантам жывапісу. Мне хочацца болей свабоды, аднак такой, якой кіраваць буду я, а не яна мной.

У Марты Шматавай няма дэвізу па жыцці, бо яна амаль кожны дзень змяняецца. Але ж ёй блізкая пазіцыя аўстрыйскага псіхолога Віктара Франкла, які лічыць, што духоўнасць, свабода і адказнасць — гэта тры асноўныя экзистэнцыяльны існавання чалавека. Такім чынам, творчасць для аўтара і ёсць адначасова духоўнае, свабоднае і адказнае жыццё.

Вікторыя АСКЕРА

МАМА, РЭЧКА, ЗЕБРА...

Аднолькава творчы свет дзяцей з асаблівацямі развіцця і іншых

касці, таму што мамы звычайных дзяцей не былі да канца да гэтага гатовыя. Літаральна праз пару заняткаў бацькі паглядзелі на сітуацыю па-іншаму...

— У такі праект мы трапілі ўпершыню. Паколькі большасць мам, якія займаюцца выхаваннем дзетак са складанымі дыягнастамі, не маюць магчымасці працаваць, то многім сем'ям было прыемна, што заняткі ў студыі бясплатныя, — расказвае Ірына Місевич, мама ўдзельніцы праекта Машы, якая хварэе на сіндром Даўна. — Сама пазіцыя арганізатараў праекта, што дзеткі здаровыя і з асаблівацямі развіцця могуць знаходзіцца побач, была цікавай для мяне таму, што ў нас здараліся моманты, калі ў іншых установах педагогі пасля аднаго-двух заняткаў былі не гатовыя да зносінаў з дзіцем. У студыі выяўленага мастацтва «Калякі-малякі» быў абсалютна іншы падыход. Праект атрымаўся лёгка, насычаны, інтэрактыўны. Я і мая дачка адчувалі сябе камфортна. За тры месяцы мы атрымалі вынік праз развіццё творчых здольнасцей: у трыманні пэндзля, нанясенні фарбаў, змесце самога малюнка. Выкладчыкі дапамагалі зразумець асабіста мне, што праз фарбы, манеру нанясення колераў, нават праз тое, як падпісвае малюнак дзіця, можна шмат чаго даведацца пра яго характар, тонкасці паводзін. І вельмі важна, асабліва ў нашым выпадку,

што праз заняткі можна карэктаваць як пэўныя рысы характару, так і псіхалагічны настрой. Было б добра, каб падобныя практыкі для развіцця асаблівых дзетак у розных напрамках культуры і мастацтваў з'яўляліся ў нашай краіне.

Школьнікі і дашкольнікі атрымалі новыя магчымасці для самавыяўлення. Бо адна з галоўных задач студыі выяўленага мастацтва — навучыць кожнае дзіця новым спосабам выказаць эмоцыі, пачуцці і думкі на паперы. Вельмі важна, што дзеці і іх бацькі атрымалі шанец рэальнага ўзаемадзеяння ў змешаных групах.

На выстаўцы малюнкаў прадстаўлена больш як дзясятка работ вучняў студыі «Калякі-малякі». У кожнай карціне, як і ў яе маленькага стваральніка, свая гісторыя і лёс. Што малююць дзеці? Маму, рэчку, зебру — усё звыкла, але пры гэтым казачна, бо дзеці ўмеюць бачыць цудоўнае ва ўсім. Дарэчы, творы падпісаныя такім чынам, каб глядач паспрабаваў зразумець, якое дзіця аўтар малюнка.

— Такія акцыі, сяброўскія, святочныя мерапрыемствы дапамагаюць перамагчы бытавую псіхалогію, — тлумачыць мастацтвазнаўца Таццяна Бембель. — Успрымання дзіцячых малюнкаў дарослымі хутчэй факультатыўнае, а часам грэблівае. Але трэба паказаць: гэта самадастатковая мастацкая з'ява. Вялікім прыкладам можа быць мастацтва XX стагоддзя. Мала хто ведае, што такія мастакі, як Пікаса, Маціс, Далі, мелі

велізарныя калекцыі дзіцячых малюнкаў, таму што яны там чэрпалі натхненне і прыёмы. У дзіцячым мастацтве ёсць красаванне творчага духу, яго трэба лавіць, даваць максімум свабоды і захоўваць гэтыя шэдэўры. Многія мастацтвазнаўцы, асабліва на Захадзе, ставяцца ды дзіцячай творчасці як да сур'ёзнага прадмета даследавання. Можна параўнаць дзіцячы малюнак са старажытнымі фрэскамі: гэта адзін тып успрымання святла, прыступка выразнасці.

Вікторыя АСКЕРА

Работа Івана Піскуна.

Аліса Будзько «Салодкіх снуў».

Аб'яднанне ў межах адной справы дапамагае людзям знайсці агульную мову. Гэтым прынцыпам карысталася мясцовае грамадскае аб'яднанне «Сонечны круг», «Прыёрбанк» і інклюзіўная студыя «Калякі-малякі», якія вырашылі разам арганізаваць інтэрактыўны мастацкі праект «Baby steps», падчас якога дзеці з асаблівацямі і іх звычайныя аднагодкі разам займаліся вывучэннем асноўнага малявання. Адкрывалі для сябе свет мастацтва яны пад кіраўніцтвам уважлівых педагогаў. Вынікі прадстаўлены ў галерэі «TUT. BY» на выстаўцы малюнкаў, што былі створаныя за тры месяцы правядзення праекта.

Ідэя нарадзілася ў старшыні праўлення мясцовага грамадскага аб'яднання «Сонечны круг» Алены Ціханавай паўгода таму. Падтрымаў «Прыёрбанк» — і праца закіпела. Ідэя заключалася ў тым, каб аб'яднаць здаровых дзетак і дзяцей з асаблівацямі развіцця агульнай справы. Выбраві творчасць: што можа быць лепш? У праекце ўдзельнічалі дзеці з рознымі дыягназамі. Спачатку ўзніклі цяж-

БАГІ І ГЕРОІ

на фестывалі тэатраў лялек

Фестываль традыцыйна аб'яднаў у сваёй праграме беларускія спектаклі, створаныя на працягу двух апошніх гадоў, ды звярнуў увагу на тэатральны працэс за межамі нашай краіны. Дарэчы, сёлета гасцямі фестывалю ўпершыню сталі тэатральныя калектывы з Балгарыі, Іспаніі ды Ірана. Увогуле ж для дзяцей і дарослых паказалі чатырнаццаць спектакляў з сямі краін свету. Далей — абраныя партрэты багоў і герояў з гэтага шэрагу.

НОВАЯ ЗЯМЛЯ

Сакральная для кожнага беларуса паэма Якуба Коласа «Новая зямля» ў сцэнічнай інтэрпрэтацыі галоўнага рэжысёра Брэсцкага тэатра лялек Аляксандра Янушкевіча паўстае ў першую чаргу як паэзія візуальная. Дваццаць два абраныя фрагменты пераўтвараюцца ў містэрыяльныя сцэны, што апяваюць гарманічны маленькі свет беларуса, дзе святы на покуці — член сям'і, будні змяняюцца святамі, адна пара года — другой, жыццё — смерцю... Мастак і пастаянны суаўтар рэжысёра Таццяна Нерсісян для кожнай з гэтых фронтальных містэрыяльных карцін знаходзіць сваю рытміку, візуалізуючы ў тым ліку і нябачны свет вераванняў беларусаў. На Вялікдзень на сцэне з'яўляюцца пісанкі ў чалавечы рост. Грымоты не толькі чуваць, але і відаць: статныя дзівочыя фігуры плывуць перад глядачом з навалнічымі зіхатлівымі воблакамі на галовах... Нягледзячы на тое, што сям'я Міхала паўнаважна прадстаўлена на сцэне, галоўным героем спектакля ў такой рэжысёрскай трактоўцы ўсё ж з'яўляецца Чалавечы Жыццё. Яно адначасова частка Боскага свету, дзе на Каляды нараджаецца немаўля і вешчунны адорваюць яго, ды свету паганскага, дзе антрапаморфныя поры годы і з'явы прыроды змяняюць адна адну. А Новая Зямля ў гэтым свеце — адвечная недасягальная мара пра лепшае.

УБЮ

Крывавы бацюхна Убю паўстаў... са школьнага фальклору. У ліцэі, дзе навучаўся будучы драматург Альфрэд Жары, гэтая мянушка прыліпла да настаўніка фізікі. І з цягам часу ды колькасцю тэатральных інтэрпрэтацый падабенства значна паменшылася, а настаўнік ператварыўся ў легендарнага караля. Тэатральная кампанія *Pupella-Noguis* з Францыі здзейсніла яшчэ адно пераўтварэнне — і Убю паўстаў перад глядачамі ў вобразе свінні. Свінн з'яўляецца на вялікім сталі, што пачалі сервіраваць да абеду, і з выпадковага персанажат тут жа пераўтвараецца ў галоўнага — тырана і дыктатара. Стол — сімвал улады — таксама змяняецца і бліжэй да фіналу сервіруецца ўжо адпаведна густам новага ўладара: металічным посудам і зямлёю. Нельга не адзначыць дасціпнасць алегарычнай інтэрпрэтацыі вядомай гісторыі. Венцслаў, каронай якога і завалодвае Убю, — птушка на гербе. Негледзячы на пэўную дыхтоўнасць

вобраза, ямчэй за ўсё Венцслава ў момант звяржэння ахарактарызуе выклік з залы нейкага маленькага гледача: «Курыца звалілася!» Народ і яго паводзіны вакол стала ўлады ўвасабляе жывы план акцёраў са свіннымі пятакмі. Увогуле алегарычная, байкавая інтэрпрэтацыя вядомага сюжэта ў спектаклі «Убю» дазваляе кожнаму глядачу выбраць неабходны маштаб: магчыма, Убю валодае светам, магчыма, нейкай краінай, а магчыма, уладарыць усяго толькі ў якой-небудзь офіснай канторы — патрэбнае падкрэсліць.

СЁСТРЫ ГРАІ

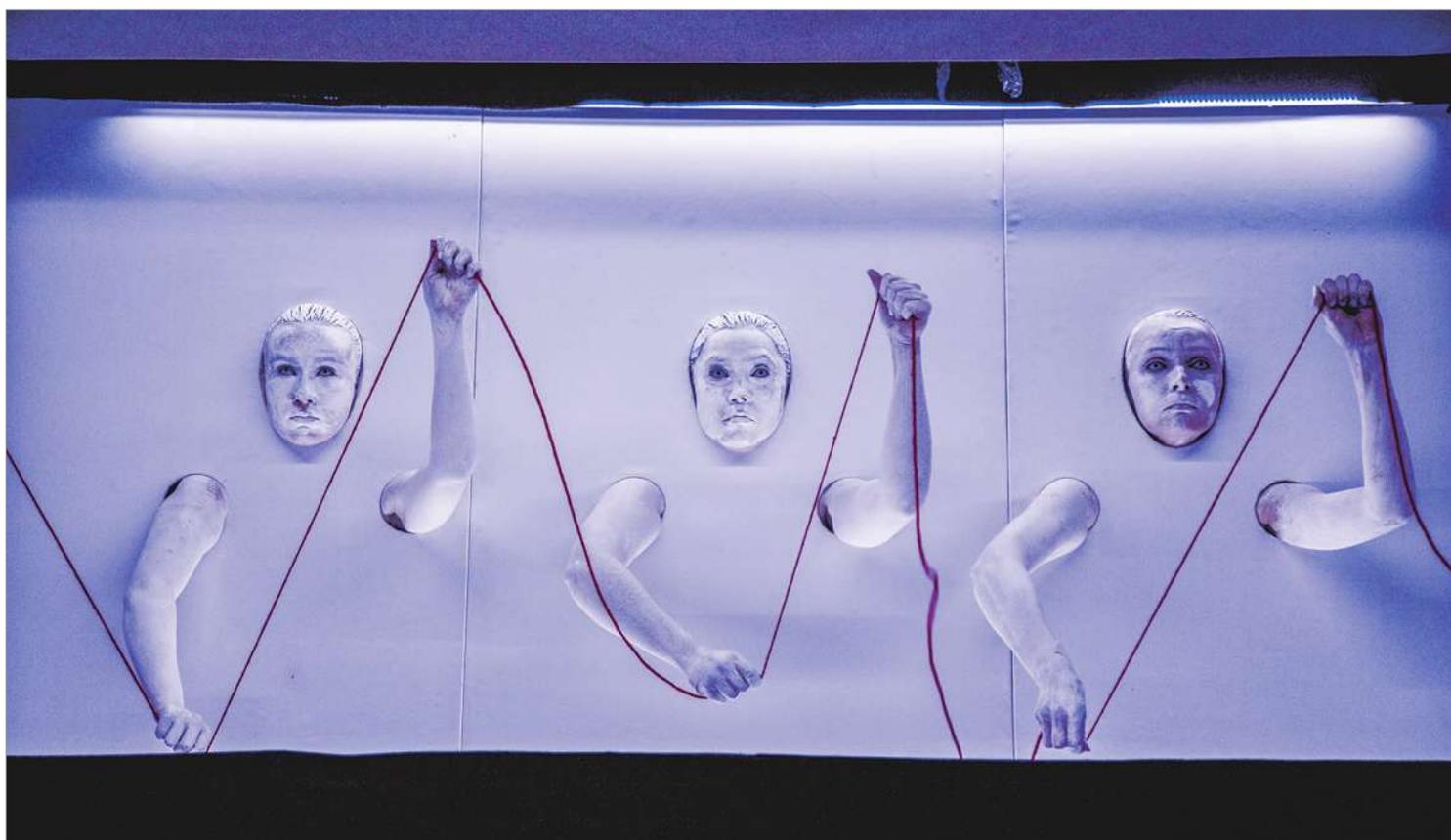
Для рэжысёра Яўгена Карняга тэма міфічных і казачных сюжэтаў — адна з асноўных у творчасці. У Беларускім дзяржаўным тэатры лялек ідзе яго «Інтэрв'ю з ведзьмамі» паводле казак братоў Грым. Хітом гэтага тэатральнага сезона стаў пастаўлены ім у Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі «Бетон», дзе на сучасны лад інтэрпрэтаваны міф пра Арфея і Эўрыдыку. І вось нядаўня прэм'ера «Сяцёр Граі» ў Мінскім

існавання. Аснова спектакля — гісторыя Сізіфа ў трактоўцы Альбера Камю. Урэшце, Камю прызнае свайго героя шчаслівым, бо ён асэнсоўвае абсурднасць лёсу і прымае яго. Рэжысёр вырашае шлях гэтага прыняцця ланцужком дыялогаў чалавека і лялькі, дзе лялька сімвалізуе ўнутраны голас ці галасы, з якімі кожны з нас спрачаецца штодня, цягнучы свой камень. З кожнай з уласных іпастасяў Сізіфа ў розных адносінах. Маленькага чалавечка, што чытае нейкую кнігу, слухае, а іншаму — адкусвае галаву. З гірляндай асоб, над галовамі якіх лунаюць паветраныя шарыкі, танчыць ча-ча-ча; з дваініком — сіямскім блізнём вядзе непрымірымую барацьбу. Дарэчы, унутрыасобны канфлікт Сізіфа не зводзіцца выключна да множання існасцей, а часам выяўляецца ў супрацьдзеянні ўнутры цела. Напрыклад, правае плячо супрацьстаіць леваму ў барацьбе за ношу. У выніку Сізіф прымае ўсё: сябе, тое, што адбываецца ўнутры, тое, што жыццё яго не мае ні сэнсу, ні мэты, але ад гэтага разумення ён урэшце пачувае сябе свабодным.

І назва спектакля «Я, Сізіф» набыла яшчэ адну канатацыю-самавызначэнне — «я шчаслівы».

WANTED HAMLET

«Усе мы Гамлеты», — безапеляцыйна сцвярджае малады хлопец на фоне ралетаў з графіці ў спектаклі «Wanted Hamlet». Ён таксама Гамлет, што ў трактоўцы рэжысёра Аляксея Ляляўскага (*Karlsson Haus*, Расія) існуе ва ўсе часы адразу. Акцёр Міхаіл Шаламенцаў чытае не шэкспіраўскі маналог, а маналог-алюзію, створаны паводле асноўных матываў слаўтай трагедыі

Сцэна са спектакля «Сёстры Граі».

абласным тэатры лялек «Батлейка», паказаная ў праграме фестывалю. Сцэнічная прастора зменшана да невялікага чатырохкутніка, нібы аформлена ў чорнае паспарту. Асацыяцыя з выяўленчым і фатаграфічным мастацтвам невыпадковая. «Сёстры Граі» — гэта візуальны спектакль, дзе старажытнагрэчаская міфалогія паўстае перад глядачом шэрагам карцін, што ажылі. За імі можна назіраць з веданнем сюжэта, разумеючы, хто тут Гея, а хто — Зеўс. А можна, аддаўшыся пачуццям, сачыць за зменаю часам прыгожых, а часам жорсткіх, у нечым гінельных сюжэтаў. Фінал для ўсіх будзе аднолькавы. У апошняй сцэне да сяцёр Граі, што па задуме рэжысёра ўтвараюць дуальны вобраз з уладальніцамі чалавечых лёсаў Мойрамі, прыходзіць пакланіцца людзі. Лялечныя чалавечыя фігуркі стаяць перад велічнымі тварамі жывых багін. Але ж якой літасці можна дачакацца ад іх пасля тых крывавых сцэн, што мы пабачылі? Мойры-Граі па чарзе кідаюць на іх сваё адзінае вока. А потым вочы, падобныя на камяні, пачынаюць сыпацца градам, змятаючы прасіцеляў. Колькі гэтых вачэй коцяцца да глядачоў, падкрэсліваючы датычнасць да сутрэчы. І вось мы насупраць: сляпыя багіні, ад волі якіх залежыць чалавечы лёс, і людзі, якія не вераць у іх ласку.

Я, СІЗІФ

Куды ты коціш свой камень, Сізіф? Сізіф са спектакля Веселкі Кунчавай тэатра *Puppet's Lub* (Балгарыя) штурхае не камень, а куб. У чорным кабінце мінімалістычна аформленай сцэны гэты сімвал не можа застацца не расчытаным. Куб атаясамлівае нязменнасць ісціны — з якога боку на яе ні паглядзі. І акцёр Стоян Дойчаў увесь час вяртаецца да гэтага каменю ў падмурку свайго

геды Шэкспіра Марсэлем Крэмерам. Вердыкты множацца. Усе мы становімся Афеліямі, Палоніямі, Клаўдзіямі, Гертрудамі... Гэта сапраўднае паўстанне супраць архетыпаў, супраць таго, што не ты выбіраеш лёс, а ён — цябе. Назвалі Афеліяй — мусіш утапіцца, Гамлетам — мусіш забіць за карону. Без права выбару. Без мажлівасцяў адмовіцца. Ралеты адкрываюцца, нібы чароўныя шкатулкі, і множаць сэнсы. Аповед пра маці — на фоне іконы. Аповед пра бацьку — на фоне шыльды палаца-гатэля. Інсталіяцыя з тэлевізараў, кожны з якіх паказвае вайну і залатыя пасмяротныя маскі, якую тут жа робіць з ліста фольгі і Гамлет... Для ўвасаблення рэжысёру недастаткова слоў-архетыпаў, ён шукае прадметы-архетыпы. Ад трапнасці прабіраюць дрыжкікі. Напрыклад, калі на рэпліцы «Усе мы Палоніі» перад публікай з'яўляюцца панашаныя чаравікі, ты разумеш, што колькі год таму бачыла акурат такія ж на нагах забітага дыпламата, фотаздымкі якога мільгацелі ва ўсіх стужках навін. «Я не хачу паміраць ні за якога караля!» — крычыць Гамлет у фінале. І праз хвіліну накрывае памінальны стол...

Чалавек асвоіў космас. Адкрыў ДНК. Але для таго, каб нешта зразумець пра сябе і давесці гэта іншым, ён па-ранейшаму карыстаецца міфамі і легендамі, сцвярджаючы: «Я, Сізіф» ці «Усе мы Гамлеты». І гэта ў свеце, дзе людзі робяць сябе самі, ходзяць да псіхатэрапеўтаў, коўчаў ды на трэнінгі «Як зарабіць мільярд і стаць шчаслівым за чатыры дні?». Хто яго ведае, як мы здольныя змяшчаць у сабе такія розныя рэчы? Усе мы багі, усе мы героі...

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ

МОМАНТЫ ЦІШЫНІ

ў дакументальных стужках пра вайну

У 1988 годзе канфліктная камісія СК СССР прыняла рашэнне аб узнаўленні творчых задум аўтарамі фільма «Хатынь, 5 км», і ў 1989 г. выйшаў поўны экранны варыянт гэтага фільма. Расповед аб трагедыі Хатыні быў пазбаўлены пафасу, трагедыя тэма праламлялася праз успрымманне пісьменніка М. Лынькова і простых жыхароў, якія перажылі ваенны апакаліпсис. Але самы высокі трагедыі напал быў у кадры з маналагам Іосіфа Камінскага — сведкі хатынскай трагедыі. Яго расповед суправаджаў паказам сабакі, які кідаўся побач на ланцугу, і здавалася, што жывёліна таксама не можа вынесці гэту трагедыю. Ад аповеду пра трагічныя падзеі аўтары фільма «Хатынь, 5 км» выйшлі на асэнсаванне лёсу беларусаў у гады Другой сусветнай вайны.

Вакол кінастужкі «Тая, што паляцела ў навалніцу» (1988) рэжысёра А. Рудэрмана па сцэнарыі І. Пісьменнай таксама адбыліся драматычныя падзеі. Кіраўніцтва студыі забараніла прадстаўляць новую аўтарскую версію стужкі. Асноўныя прэтэнзіі датычыліся спробы аўтараў паведаміць новыя факты, звязаныя з жыццём і смерцю галоўнай гераіні — венгерскай дзяўчыны Таццяны Баўэр, якая гераічна загінула ў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Драматыка фільма была пабудавана як выдуманая дзённік загінулай гераіні. Такое выкарыстанне адкрыта ўмоўнага мастацкага прыёму ў дакументальным фільме, звязаным з рэальнымі людзьмі і падзеямі, падаецца небеспаспартым. Але спрэчкі выклікала іншая драматычная лінія, звязаная з рэальнымі героямі. Падчас здымак аўтары спрабавалі правесці ўласнае даследаванне, і, па словах аўтара сцэнарыя І. Пісьменнай, высвятляліся зусім не гераічныя моманты, звязаныя з асобай кіраўніка падпольнай групы, да якой належала Таццяна: адной з версій гібелі гераіні яе былі паплекнікі назвалі забойства. Таямніца жыцця і смерці венгерскай дзяўчыны была толькі закранута, але стужку пераманціравалі без ведама аўтараў. Засталася апошняя частка (яна цалкам увайшла ў фільм), у якой героі — састарэлыя людзі — замест звыклых франтавых успамінаў пра баявое мінулае, імкнучыся аддзяліць афіцыйныя міфы ад рэальнай праўды, некалькі гадзін сварыліся, высвятлялі адносіны, прыгадваючы гэтарэлыя крыўды. У пачатку карціны, рыхтуючыся да гэтай сустрэчы, яны старанна мылі стол, і гэта дзея набывала метафарычны сэнс — зварот да мінулага павінен быў змыць увесь застарэлы бруд. У фінале, пасля славеснага змагання, наступала цішыня, пасля якой яны спявалі песню... І менавіта гэтыя хвіліны сталі «момантам ісціны»: было зразумела, што ваенны час іх не раз'яднаў, а спалучыў як цэлае пакаленне.

Тэндэнцыя маральна-філасофскага асэнсавання ваенных падзей атрымала далейшае развіццё ў беларускім кінематографі ў творчасці А. Алая. У карціне «Яго зарылі ў шар зямны...» (1988) Алай звярнуўся да такіх «табуяваных» тэм савецкага кінематографа, як тэмы непахаваных астанкаў савецкіх салдат, загінулых за межамі Радзімы, і праблему стаўлення грамадства да тых, хто прапаў без вестак падчас Другой сусветнай вайны. Апошній тэма рэжысёр прысвяціў у 90-х гадах цыкл «Ваеннапалонныя». Дзеянне фільма «Яго зарылі ў шар зямны...» разгортваецца за межамі Радзімы, у Германіі, на нямецкіх могілках, дзе знаходзяцца ў запусценні пахаванні неведомых савецкіх салдат, і ў Расіі, на балотах пад Ноўгарадам, якія ператварыліся ў вялізную брацкую магілу загінулых у часы вайны салдат. Карціна ўпершыню нагадала пра тых, хто прапаў без вестак — не вярнуўся з вайны ні са шчытом, ні на шчыце.

У фільме некалькі драматычных ліній: расповед пра капітана Уладзіміра Шарнікава, які па ўласным жаданні ўзнавіў сотні імёнаў неведомых пахаваных у Германіі савецкіх салдат, і паказ рэпартажным метадам дзейнасці добраахвотнай пошукавай брыгады Аляксандра Арлова па раскопанні астанкаў загінулых у наўгародскіх балотах. Уладзіміра Шарнікава здымалі метадам кінаапіраў. Аўтары падрабязна паказалі героя, яго дзейнасць па высвятленні імён загінулых — ад работы на могілках да хаджэння па розных інстанцыях... Аўтары карціны «Яго зарылі ў шар зямны...» у адрозненне ад выкрывальных артыкулаў і перадач паспрабавалі паставіць пытанні «Хто вінаваты?» і «Што рабіць?», звярнуўшыся да калектыўнага сумлення. Фільм пачынаўся з кадры памінальнай службы, і на працягу стужкі з'яўляліся як сімвалы хрысціянства полымя свечак і Біблія. Іх існаванне арганічна ўспрымалася сюжэтам і ў кантэксце фільма, таму што тэма пахавання воінаў, якія прапалі без вестак, набыла духоўнае значэнне. Непаванне людзей разрывала ланцугі часоў, адбіраючы ў жывых дынаміку развіцця.

Гэта тэма набыла і трагедыянае антычнае гучанне. Паралельна з асноўнымі драматычнымі лініямі аўтары ўключылі ў фільм лінію пошуку аднаго з прапаўшых без вестак з самага пачатку — да апошняга этапу — паездкі сына, дарослага чалавека да месца гібелі бацькі на наўгародскія балоты, названыя «далінай смерці». Кадры, дзе заснята гэта «сустрэча» праз 47 гадоў, калі сын збіраў у балотнай жывжыцы астанкі свайго бацькі, напоўнены драматызмам з непрыхаванай праўдзівасцю і трагічнай аголенасцю. Шокавымі эмацыянальнымі ўдарамі сталі таксама эпізоды, знятыя ў «даліне смерці». На экране быў паказаны матэрыял, фізіялагічна і маральна

цяжкі для глядацкага ўспрымання, — горы чарапоў, чалавечых касцей, як на карціне Верашчагіна, — і маладыя хлопцы, якія выкопвалі астанкі людзей халоднай позняй восенню.

У закадравым каментарыі аўтары фільма і яго ўдзельнікі распавядалі пра сувязь мінуўшчыны і сучаснасці. Месцамі гэтыя развагі набліжалі кінастужку да экранізаванай газетнай публікацыі — таксама даніна часу, калі славеснае выкрыццё было часткай папулярнага памфлетнага стылю.

Пасля выхаду карціны на экраны А. Алай атрымаў сотні пісьмаў, у якіх яму дзякавалі за стужку, што вярнула гонар іх бацькам, братам, сынам, якія значыліся ў спісах тых, што прапалі без вестак.

Праз распрацоўку тэмы Вялікай Айчыннай вайны праявіўся і інтэрнацыянальны аспект беларускага дакументальнага кіно. У абагульненым сэнсе гэта было даследаванне кінадакументалістамі лёсу аднаго пакалення ў пэўны гістарычны перыяд. Карціна Алая «Марынеска» (1990) прадоўжыла распрацоўку тэмы вайны паказам канкрэтных чалавечых лёсаў. Карціна прысвечана трагічнаму лёсу легендарнага савецкага капітана-падводніка Аляксандра Марынескі. Жанравая мадэль і стылістыка фільма «Марынеска» адрозніваліся ад традыцыйных біяграфічных фільмаў. У стужцы, якая закранула шэраг маральна-этычных праблем, быў паказаны «непарадны», «неафіцыйны» партрэт чалавека, які здзейсніў падзвіг і быў аддадзены забыццю дзяржаўнай сістэмай. Структура стужкі наблізілася да раманнай з мноствам сэнсавых ліній. Гэту мадэль Алай зробіць асноўнай у сваіх наступных работах. У фільме «Марынеска» падрабязна паказана сучасная дзейнасць камітэта па аднаўленні добрага імя героя і прысваенні яму звання Героя Савецкага Саюза. У карціне ёсць шмат эпізодаў, псіхалагічна дакладных, поўных схаванага драматызму, як, напрыклад, размова з былым ваенным чыноўнікам, які адпрэчыў хадайніцтва аб узнагароджанні Марынескі Зоркай Героя, таму што «атрымаў устаноўку». Пры здымаках гэтага эпізоду парушэнне рытуалу здымак стала мастацкім прыёмам.

У абедзвюх стужках Алая сцвердзіліся асноўныя рысы яго рэжысёрскай манеры, якія праявіцца ў яго далейшых фільмах ваеннай тэматыкі: жанрава-стыльвая поліфанічнасць з перавагай раманнай структуры; выкарыстанне такіх метадаў дакументальнага кіно, як кінарэпартаж, метады ўласнага расследавання, кінаапіраў; асобнае асэнсаванне матэрыялу фільма праз уласны лёс і эмацыянальнае стаўленне.

Яго наступныя фільмы «Чорная дарога» і «Адрынуты», знятыя ў дзевяностыя, упершыню ў неігравым кінематографі ўзнялі тэму трагічнага лёсу савецкіх ваеннапалонных. У рабоце над стужкай «Чорная дарога» аўтары (сцэнарыст С. Палякоў) адштурхоўваліся

ад двух істотных момантаў. Савецкі Саюз не ратыфікаваў міжнародную Жэнеўскую канвенцыю 1929 года аб ваеннапалонных, пакінуўшы бездапаможнымі і безабароннымі шмат тысяч сваіх суайчыннікаў. Карціна Алая была прысвечана лёсам людзей, якія сталі заложнікамі гэтага рашэння. Невыпадкова назва фільма. Аўтары хацелі ўзмацніць тэму, падкрэсліць тое, што азначае «чорная дарога», па якой прайшлі савецкія ваеннапалонныя ў страшэнным 1941-м. Як і ў фільме Жданоўскага «Дарога на Курапаты», тэма дарогі набыла метафарычны сэнс і абыграна як шлях да пошуку ісціны і гістарычнай праўды. Упершыню экраннымі героямі сталі людзі трагічнага лёсу — былыя ваеннапалонныя, абвінавачаныя ў здрадніцтве і невяртанцы на радзіму.

Другім важным момантам для стварэння кінастужкі стаў намер рэжысёра працягнуць шматгадовы пошук слядоў свайго бацькі, ваенурача 10-й арміі, які прапаў без вестак у самым пачатку вайны ў баях пад Беластокам. Гэта асобная лінія пошуку таксама стала адной з драматычных ліній фільма. Эпізоды сустрэчы Алая са старымі палякамі, якія памяталі маладога ўрача, былі ашаламляльнымі не толькі сваім трагізмам, але і дакладнасцю ўзнаўлення на экране рэальнага жыцця.

Рэжысёр узяў на сябе і закадравы аўтарскі каментарый падзей, які ў спалучэнні з гістарычнай інфармацыяй надаў фільму асобны эмацыянальны настрой. Праўдзівасць і мастацкая дакладнасць стужкі звязаны ў першую чаргу з вобразамі ў фільме. Экран узнаўляў псіхалагічныя партрэты. Асобна прагучала тэма ахвяры і асабістай адказнасці. Найбольш выразна гэта адлюстравалася ў сюжэтных лініях Мацвея Германа і Фёдора Льянага. У гісторыі Германа,

які тройчы збягаў з фашысцкіх лагераў, прайшоў цераз пакуты і пасля вяртання на радзіму амаль усё жыццё змагаўся за зварот сабе чэснага імя, такім ударным момантам стала яго ўласная споведзь. Яна ўражвала не толькі эмацыянальнасцю, шчырасцю. За кадрамі знешняе стрыманага ў паводзінах мужчыны, які не хаваў слёз ва ўспамінах пра перажытае, адкрываўся новы ўзровень гістарычнай праўды. Льянага кінематографісты здымалі ў Германіі пад другім прозвішчам — Алейнікаў. На экране паўстаў чалавек, які стаў поўным невяртанцам — забыў мову, адмаўляўся ад уласнага імя і сям'і. Эпізоды фільма, у якіх кінематографісты паказвалі Льянаму заснятых імі на відэа яго родных, сталі самымі выразнымі моцнымі кадрамі ўсяго фільма па выяўленні іх трагічнай непрыкрытасці. Кадры адзінокага старога мужчыны, які плакаў у бяспрытнай распачы, адцянілі трагізм асобнай сітуацыі, калі чалавек першы раз за доўгія дзесяцігоддзі дазволіў самому сабе зняць заслоны з мінулага...

На мастацкім савеце ПТА «Летапіс» пры абмяркоўванні стужкі Алая адзначылі «мужнасць, з якой была сказана бязлітасная праўда і імкненне да прарыву ва ўнутраны стан чалавека». Асобна адзначылі выдатную апэратарскую работу С. Смірнова. Фільм «Адрынуты» разам са стужкай «Чорная дарога» ўвайшоў у аўтарскі кінацыкл Алая «Палонныя». Рэжысёр працягнуў далейшае гістарычнае і мастацкае развіццё тэмы на лёсе Уладзіміра Сапрыкіна, астанка капітана, Героя Савецкага Саюза, якога лічылі загінулым па-геройску і ў вёсцы Чырвоная Слабада на Віцебшчыне на помніку выбіта яго імя. Пры ўсёй засяроджанасці аўтараў стужкі (сцэнарыст С. Ваганавіч) на асобе аднаго героя можна адзначыць некаторы драматычны, інфармацыйны і хранікальны лішак. Але, тым не менш, гэта экранная работа стала адной з адметных карцін беларускага неігравага кіно па шчырасці і глыбіні пранікнення ў тэму.

Стужку «Гастэла» аб'ядноўвае з фільмам «Адрынуты» выхад на даследаванне міфа. Імкненне разгадаць загадкавыя таямніцы лёсу герояў, што сталі носьбітамі гераічнага, звязвалася з «расшыфроўкай семантыкі міфа, што азначае рэканструкцыю яўных і невіданых рыс рэальнасці, якія ў ім адлюстраваліся». У стужцы «Гастэла» сюжэт разгортваецца вакол падзеі, якая адбылася ў 1951 г., калі падчас перапахавання астанкаў героя высветлілася, што ў яго магіле ў раёне Радашковічаў былі пахаваны лётчыкі з экіпажа капітана А. Маслава. У выніку іх імёны былі выключаны са спіса прапаўшых без вестак, а легендарная асоба Мікалая Гастэлы нібыта растварылася ў невіданасці. Амаль паўвека асоба знікла ўспрымалася ў краіне толькі ў гераічным кантэксце. Барацьба за ўстанаўленне ісціны азначала ў гэтым выпадку барацьбу супраць новай трактоўкі хрэстаматычнай гісторыі.

Мадрыгал, варты ўшанаваць жыццё

3 нагоды аднаго 70-годдзя

На сваёй струне

Ларыса СІМАКОВІЧ, кампазітар

Сямідзесяцігоддзе можа спалохаць. Можа распачаць спыніць. Здзівіць. А нехта ў гэта не паверыць, як не верыць свайму сямідзесяцігоддзю і Юры Мікалаевіч Гільдзюк — музыкант, педагог, мастацкі кіраўнік Беларускай дзяржаўнай філармоніі, заслужаны артыст Беларусі. Не верыць і лічыць недарэчнасцю.

Жыццё адбывацца, не спыняючы хады, яго ідэя была адмысловай. І — паэтычнай.

Наканаванне не аспрэчвала дыктат волі. Воля стрымлівала пагрозу супярэчнасцей і ахоўвала абраную ідэю.

Раскіданыя жыццё-фрагменты, варыяцыйныя звёны і рэпрызы, як у музыцы, мераліся дужасцю, трымалі абарону, змагаліся паміж сабой. У нястомным змаганні чаго толькі не здараецца. Але пра гэта мы ніколі не даведаемся. Нават вузлы сэнсавых несупадзенняў не прыдчыняць дзвярэй той таямніцы.

Кантрапункт жыццёвых тэм толькі падкрэслівае глыбіню формы. Злучэнні і пераходы, масты і мосцікі жывой партытуры, яе шматгалоссе ледзь пазначаць гаркату смутку, экспрэсію адчаю і ратавальную іронію. Але і пра гэта мы ніколі не даведаемся.

Мы можам толькі здагадацца.

«Дыялектычны склад розуму і схільнасць да сацыяльна-гістарычнай філасофіі спалучаюцца ў ім з гарачай адданасцю музыцы...»
(Томас Ман)

ПАБУДАВАЦЬ СВОЙ ДЗЕНЬ

Пабудаваць дзень, месяц, год, дзейнасць, стасункі — як разыграць шахматную партыю, як аркестраваць партытуру.

У экстазіцы намераў — жаданія тэмы. Танец кантрастаў. Несупадзенне характараў і тэмпераментаў. Тэмы галоўныя, тэмы пачобныя, злучаныя паміж сабой менш заўважнымі, але не менш абавязковымі матывамі.

Спецыфічны склад мыслення спароджаны «хіміяй» рэчаіснасці: няўстойлівая эмацыянальнасць імкнецца перамагчы зважанасць прыняццяў. Тут іронія — лепшы спосаб стрэсіць пыл з чаравікаў.

Сюжэты дня, стракатая дынаміка падзей, поліфанія стасункаў, сустрэч, размоў уважліва агледжаныя і ўзважаныя. Ніколі не ведаеш, «у кім сядзіць Рафаэль». Памыліцца нельга. Толькі захаваць. Толькі зберагчы. Эзатэрызм мастацтва непрадказальны. Спрытна кінуты ў вірлівы дзень, ён пазней здзівіць і зробіцца з'явай мастацтва. Палотны У. Цёрнера ніхто не лічыў мастацтвам, а творчасць «салона адрынутых», набыўшы скандальны статус дэвіянтнага мастацтва, сёння завецца імпрэсіянізмам.

Жыццё пульсуе і заклікае ўздымацца. Да рэчаіснасці зручней ставіцца як да твора мастацтва. Гэта ўпрыгожвае быццё.

Бах з пасрэдных тэкстаў лібрэтыстаў ствараў геніяльныя кантаты.

Дбайны кіраўнік, з самых безнадзейных, непрыдатных сітуацый складае новую, адзіна верную камбінацыю, якая мяняе ход падзей.

Інтэлектуальнае задавальненне — ураўнаважыць варагуючыя бакі, сбалансаваць эмацыянальныя выбухі, выраптаваць. Адным словам, здабыць перамогу, не распачаўшы бойкі.

Дзед кляпаў косы. Якасць гатовай касы правяралася на слых. Слых быў адмыслова. Дзед рабіў скрыткі. Бацька на скрытцы граў.

А сенажаць гучала Рэ мажорам. Водарам суніц. Суніцы высыталіся з берасцянога кошыка і хаваліся ў траве. Лета. Дзе, калі яшчэ пачуеш гэты сонечны Рэ мажор сенажаці?

(НЕ)СУПАСЦІ

«...не станем вызначаць прыгожае ні формай, ні нават сутнасцю, але насычанасцю існавання»
(Жан-Поль Сартр)

Універсальнасць інтэлектуальных запытаў — годнасць сама па сабе. Да таго ж — прыроджаная эlegantнасць і высакароднасць. Дар субяседніка і слухача. Жывасць розуму і вострае пачуццё сучаснасці.

Нацыянальны менталітэт страціў не толькі грамадзянскую свядомасць. Інстынкт самазахавання пераўзышоў нормы. Нормы дэвальвуюцца. Дрэвы высыкаюць. Іх выса-

каюць перад вокнамі дома, і глядзець на гэта немагчыма. Каб абараніць расквітнелую перад балконам вішню, звычайных слоў не хапае. Піла піліць дрэва — звычайная механіка. Чалавек з пілой — функцыя, згвалчаная гісторыя жыцця. Вішня, некалі пасаджаная прафесарам універсітэта, абаронена. Стаіць, квітнее, параненая пілой.

Чалавек-функцыя абыходзіцца даступным. Для падтрымання жыццёвай механікі шмат не просіць. Непераборлівы густ неадукаванай публікі схіляецца да спрашчэння эстэтычных запатрабаванняў. Якасць, прырыгэтнасць — не яе клопат.

Некалі ў Глена Гульда атрымалася спарадзіць нечаканы эффект праз асэнсаваную, уласна створаную аўтакратычную сістэму прынцыпаў: замест абмежавання рэпертуару,

як гэта бывае з канцэртуючымі выканаўцамі, Глену Гульду ўдалося прымусяць публіку прызнаць свой уласны рэпертуар, які *a priori* не адпавядаў патрэбам рынку. Глен Гульд абышоўся без кампрамісаў. Абараняючы сваё, пазбаўленае публічных кантактаў, закрытае жыццё, піяніст захаваў большае: майстэрства, прафесійная этыка немагчымы без адпаведнай патрабавальнасці публікі. Менавіта яе патрабавальнасць падтрымлівае належны ўзровень музычнай культуры.

Але нашы вароты тымі пірагамі не падпёрты. Філарманічная дзейнасць, педагогіка, канцэрты. А яшчэ — кабінетная ціша. У ёй кандэнсуецца ўсё пачутае, убачанае, спрэчнае, памылковае, адмысловае, непрымальнае, неверагоднае. Роздум за пісьмовым сталом завяршаецца выратавальным кадансам любімай скрыпчнай санаты Моцарта. Набліжаецца сустрэча. З аднадумцам, суразмоўцам, майстрам музычнага дыялогу — Сцяпанам Яковічам — на тэрыторыі Моцарта, у прасторы Санаты мі мінор...

НЕ ПРАПУСЦІЦЬ

Лёгка прыемнасць — не прапусціць талент. У колкім іржышчы штодзённасці лёгка згубіцца, лёгка застацца незаўважаным — самотнай сірацінай на пыльнай дарозе. Пасрэднае і звычайнае вырасце само і з'явіцца ў вялікай колькасці. Без намаганняў.

Культура сама не ўздыдзе. Даглядаць сад — як гадаваць вучняў.

Вучні — спраўджаныя мэты. Яны застаюцца, як засталіся некалі ўзведзеныя гатычныя саборы, як кнігі мініяцюрыстаў эпохі Сярэднявечча. Мэты, якія пераўзыходзяць зямное існаванне. Вучні пакідаюць сваім вучням універсальную музычную мову і падказваюць стыль жыцця. Пераадоленая ўласная матэрыя вядзе да вяршыні: перамога Майстра — узгадаваць побач яшчэ аднаго Майстра.

Музычныя сустрэчы з вучнямі — гшчасце настаўніка. Выход на сцэну — асабістае дасланне і спавядальнасць. Шчырая размова і прызнанне жывога сэрца. Памножаная на гады ўдзячнасць. Промні святла з высокага неба. Вучні-паслядоўнікі — жывое гучанне традыцыі.

Мама жала. Сярпом параніла палец. Ламаная лінія яе далоні з пагорачкам на сярэднім пальцы сёння нагадвае графіку жаночых рук Мадэільяні. Рука на стале. Над рукой — аблічча, незвычайнай прыгажосці. Над рукой — Вясна Баціцэлі.

НЕ ПРАМІНУЦЬ

Сціплая абаяльнасць камерных вечароў, поўных музычных вобразаў і разважанняў супадае з тужлівым

Моцартам, бязмежным адчаем Бетховена і несупынным рамантызмам Брамса. Нетаропкая ўдумлівасць і вытанчаная ўспрымальнасць... Шматмернасць. Дзівосная бязмежнасць далёкага жыцця...

Акрэсы дня знікаюць у мяккім смутку. Азначаныя гадзіннікам хвіліны ахутваюцца туманнай няўлоўнасцю. Далачынь, спавітая ёю, паціху губляецца... Толькі тужлівы сум свеціцца кроплямі расы на шырокім лісці трыпутніка...

Незабыўныя, несупакоеныя вечары ў доме № 19 на вуліцы Савецкай. Імпровізаваныя дуэты — з даўніх, забытых традыцый мужчынскіх спеваў — галасы бацькі

Мікалая Георгіевіча Гільдзюка і сьлыннага Рыгора Раманавіча Шырмы. Імненія дастаткова — адмыкаецца прастора. У ёй дасюль жыве пастаяннае дзяцінства, двор, вуліцы Гродна, хатнія музычныя вечары, музыка Вівальдзі, Тэлемана, скрыпка ў бацькавых руках і «Славянскія танцы» Дворжака.

Драбніцы ўтрымліваюць падзеі, масты памяці паважна выгінаюцца і ўзлятаюць да вышын зор. Тыя зоры, здаецца, былі бліжэй да зямлі, як мова — да цела. Мова гучала прасторай, агуляла спрадвечнасцю і не збіралася хавацца ў метафізічныя хмары. Мовы не баяліся. Гісторыя пакідае знакі: прыязнасць да папярэднікаў нараджае рэфарматараў і наватараў. Закаханы ў антычнасць Нікола Пізана змяніў рэчаіснасць, Джота — рэальнасць жывапісу. Дзейнасць Вінкельмана і Лесінга праз збіранне і захаванне помнікаў прывяла да перавароту ў свядомасці сучаснікаў.

Забабонны страх мовы з'явіўся пазней. Так бы вае: мова сустрэла супраціўленне і адступіла. Каб захавацца ад засілля невуцтва — стыхія. Падобная з'ява назіралася яшчэ ў часы ранняга хрысціянства. Дзеля самасцвярджэння руйнавалася антычнасць. Страх перад паганцамі не дэманстраваўся, а ўтойваўся праз знішчэнне.

Мова? Мова — вялікая пагроза, бо вялікая сіла — «...чаго вам хочацца, панове?..» Мова — гэта трываласць, укараненасць, самадастатковасць. Народам, які не страціў годнасці, кіраваць немагчыма.

Прайшоў час, і з метафізічнага моўнага неба, поўнага назбіранай сілы, сышоў дождж. Паўстаў музычны помнік — Малая зала імя Рыгора Шырмы. Мала каму вядома: адна з галоўных мараў жыцця мастацкага кіраўніка Беларускай філармоніі спраўдзілася. Малая зала, ушанаваная слаўным імем, — помнік высокароднаму жыццю, апантанасці, сяброўству, закаханасці ў музыку.

Чароўнасць тых далёкіх камерных музычных сустрэч раптам стала айчынай гісторыяй. І здабыткам айчынай культуры. Звычайныя вечары становяцца музычнымі.

...Ішло сваім парадкам спакойнае жыццё сям'і кётэнскага капельмайстра. У аркестр прыйшоў здольны гамбіст-віртуоз Хрысціян Фердынанд Абель. Гук яго віяланчэлі ўпрыгожыў капэлу і спадабаўся Баху.

Так нарадзіліся чароўныя віяланчэльныя сюіты.

Так нараджаюцца прысвячэнні...

...Ішло сваім парадкам жыццё настаўніка. У клас прыходзілі вучні. Іх асабісты тэмперамент сцвярджаўся праз гукі любімага інструмента. Тэмперамент выяўляў характар. Характар — асобу. Надыходзіў змрок — гучала музыка. Звінеў світанак — гучала музыка.

Так нараджаліся імёны. Нараджаліся сусор'і. Праз іх свяцілася імя настаўніка. Свяціўся мадрыгал, чыё шматгалосае гучанне з'яднала вучняў, аднадумцаў, напленнікаў.

Так нараджаюцца прысвячэнні...

Вось такі мадрыгал, жыццё ўславіць варты... Рытмы дзён, трымценне нябачных і ўстрыжваных ліній-акалічнасцяў здольны з роўным поспехам распяць нас на ўласным крыжы альбо зрабіцца стромымі крокамі нашых памкненняў.

Мастацкае кіраўніцтва філарманічным «караблём» — хіба не эстэтычная арганізацыя наваколля?

Вечныя пытанні раўнавагі. Прыгажосць і разлік. Геніяльныя супярэчнасці і няўмольная логіка.

Яснае бачанне не пазбаўляе Юрыя Мікалаевіча Гільдзюка, музыканта, педагога, мастацкага кіраўніка Беларускай дзяржаўнай філармоніі, заслужанага артыста Беларусі, веры ў людзей. Не пераахаджае любіць іх і верыць у іх здольнасць да высокародства.

Жыццё працягваецца. Побач — вучні-напленнікі. Вучні-сябры, аднадумцы.

Усё цікава. Не ўсё лёгка.

Не ўсё цяжка.

Усё — неабходна.

Сілуэты Спадчыны

Аўтарскі праект
Уладзіміра Цвірка

СВЯЦК

Палац у вёсцы Свяцк Гродзенскага раёна бачны яшчэ здалёк. А першымі сустракаюць сажалкі, якія чародкай збягаюць да просценькага мастка, ды невялічкая каплічка, якая, здаецца, без дазволу сышла з сядзібнага двара і неўзабаве прыпынілася каля першага сустрачнага стаўка, каб паглядзецца ў яго вадзяное люстэрка. Так і засталася стаяць, зачараваная сваім адлюстраваннем.

Вырашыў і я крыху затрымацца каля сажалак. І куды ні крочу: паміж магутных ствалоў велізарных ясеняў, па сцяжынках уздоўж пакатых берагоў — палац відаць адусюль. Як быццам мы з ім здаля сочым адзін за адным. Ён зацікаўлена ўглядаецца ў маю постаць, у адметнасць маёй хады. Нікуды не спяшаючыся, павольна і з асалодай разглядаю здалёк і палац, і наваколле, у якім ён пражыў некалькі соцень гадоў.

Будынак палаца даволі вялікі. Раскінуўшы паабалал свае афіцыны, быццам рукі, трымае перад сабой у абдымках агромністую пляцоўку двара, дзе і сёння відаць сляды вялікіх кветкавых клумб. Як і раней, цяпер парадны партэр выконвае свой галоўны абавязак — адкрывае як мага шырэй прастору для агляду архітэктурных асаблівасцей будынка, яго падкрэсленай велічы і нават сацыяльнага статусу гаспадароў. І адусюль можна без перашкод цалкам ахапіць яго вачыма, адчуць шыкоўную задумку архітэктара, які імкнуўся зрабіць так, каб ужо на падыходзе глядач і палац пачыналі знаёміцца, прыглядацца адзін да аднаго.

І падалося, што менавіта ў мяне гэта атрымалася. Палац ахвотна прыняў у абдымкі, асцярожна, з пяшчотай адкрываючы сваё харавосте ў маленькіх дэталях. І чым бліжэй падыходзіў да будынка, тым болей разумеў: адведзенага часу на яго агляд будзе недастаткова. Аднак гэта не палохала, наадварот, прыйшло пачуццё, што, калі адгарну чарговую старонку нашай спадчыны, будзе цікава і далей разглядаць шматлікія выявы, чытаць да іх тэкст.

Яшчэ адно асаблівае пачуццё не пакідала з самага пачатку візіту ў Свяцк. Здалёк здавалася, што гаспадары сядзібы толькі-толькі кудысьці з'ехалі. Можа, нават сёння і не вернуцца, загуляюць, значуюць — на дзень, а можа, і болей. А мне выпала магчымасць самастойна, не спяшаючыся, усё паглядзець, нават дакрануцца рукамі. Хопіць затрымацца — іду да палаца.

Не буду занадта далёка зазіраць у мінулае гэтых мясцін. Пачну, напрыклад, з таго часу, калі і сам Свяцк, і яго ваколліцы са шматлікімі вёсачкамі і мястэчкамі сталі маёмасцю вядомага тады на абшарах Вялікага Княства Літоўскага шляхецкага роду Валовічаў. Пачынаючы з сярэдзіны XVIII стагоддзя і аж да канца XIX стагоддзя гэтая гаспадарка буйнела за кошт выкупу суседніх зямель і ўрэшце вырасла ў даволі багаты шляхецкі маёнтак, нават назва якога гаварыла сама за сябе — Свяцк Вялікі.

Будынак палаца ўзвялі пры Юзафе Валовічу прыкладна ў 1775 годзе па праекце і пад наглядом італьянскага архітэктара Джузэпэ дэ Сака. У выніку грандыёзнай будоўлі ўзнік цудоўны палацава-паркавы ансамбль, які, мабыць, з'яўляецца адной з лепшых работ таленавітага дойліда. У пачатку XX стагоддзя палац быў значна пашкоджаны і разрабаваны. Пачынаючы з 1921 года — гэта маёмасць Міністэрства аховы здароўя Польшчы. У 1930-х гадах распачынаецца рэстаўрацыя будынка. Нейкі час у ім дзейнічалі санаторый, шпіталь. Мо таму сёння гэты архітэктурны помнік, узведзены ў стылі барока з рысамі класіцызму, захаваўся ў нядрэнным стане. Як паказалі даследаванні, афіцыны былі пабудаваныя трошкі пазней, злучыўшыся з самім палацам паўкруглымі шклянымі галерэямі.

Асобная тэма — унутранае ўбранне шматлікіх пакояў. Неверагодная колькасць мэблі і карцін у свой час была разрабаваная ці вывезеная за межы нашай краіны. Але нават тая невялічкая частка, якая засталася (а гэта ў асноўным ляпніна сцен, парталаў, столі), яскрава сведчыць, якога высокага ўзроўню афармленне інтэр'ера. Асабліва ўражваюць шматлікія барэльефы і роспісы сцен у стылі рамантызму.

І яшчэ крыху скажу пра пейзажны парк. Ён удала ахінае сам палац, а звонку падступае да каскаду штучных сажалак і непрыкметна перацякае ў ландшафт ваколліцы, рашуча ўзбягаючы на відавы пагорак, з якога воку выразна адкрываюцца ўсе асаблівасці, усе адметныя рысы мясцовасці вакол сядзібы.

Вярнуўшыся з невялічкай вандроўкі па парку, паглядзеўшы на гаспадарчыя пабудовы, на фруктовы сад, заходжу зноў на пляцоўку перад неацэннай каштоўнасцю гэтых мясцін — палацам Валовічаў. Цішыня парушаецца толькі цвырканнем нейкай лясной птушчкі і амаль нячутным рокатам яшчэ аднаго аўтамабіля, які таксама прыпыніўся на тым баку, за стаўкамі. Не, гэта не гаспадары палаца, гэта, верагодна, такія ж няўрымслівыя падарожнікі, як і я. А гаспадары — я ўпэўнены — прыедуць, абавязкова вернуцца, і жыццё хлыне сюды, як вада вясной у сажалкі.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія:
Таяцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviadzda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviadzda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53
аддзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друк
24.05.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1347

**Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства**
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 1780
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца,
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацыі.